

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Vojtěch Badalec

Sergio Viaggio – profil, dílo a přínos

Profile, works and contributions of Sergio Viaggio

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 11. listopadu 2021

.....

Vojtěch Badalec

Poděkování:

Rád bych tímto poděkoval PhDr. Mgr. Petře Mračkové Vavroušové, Ph.D. za nekonečnou trpělivost, cenné rady a podporu po celou dobu studia.

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zmapovat dílo současného argentinského tlumočníka, překladatele a translátologa **Sergia Viaggia**. Práce zahrnuje autorovu biografii, analýzu jeho článků a studií a přehled jeho publikací týkajících se tlumočení. V jednotlivých kapitolách se věnujeme rozborům jeho článků a poskytujeme stručná subjektivní hodnocení. Motivací pro vznik této práce je přiblížit autora a jeho práci českým badatelům, pro něž by mohlo jeho dílo být inspirací, ale kvůli jazykové bariéře pro ně není přístupné. Tato práce je teoretická a navazuje na sérii studií věnovaných současným španělsky mluvícím translátologům.

Klíčová slova: Sergio Viaggio, tlumočení, Argentina, didaktika tlumočení, soudní tlumočení

Abstract

The central focus of this master's thesis is to provide an overview of the works of the contemporary Argentinian interpreter, translator and interpreting historian, **Sergio Viaggio**. The thesis contains his biography, an in-depth analysis of his work and an overview of his articles, studies and books that concern interpreting. In each chapter we analyse his works and provide a concise and comprehensive evaluation and summary. The motivation behind the genesis of this thesis was to offer the works of Sergio Viaggio to Czech researchers, who might find inspiration in his work, but wouldn't be able to look for it because of the language barrier. This is a theoretical thesis, similar to other theses on important figures dedicated to the works of contemporary translation studies scholars.

Key words: Sergio Viaggio, interpreting, Argentina, interpreting teaching, legal interpreting

Obsah

1	Úvod	7
2	Biografie.....	9
3	Další translátologové s podobným zaměřením	11
4	Publikační činnost Sergia Viaggia	12
4.1	Úvod	12
4.2	Tlumočení v mezinárodních organizacích.....	13
4.2.1	Úvod.....	13
4.2.2	Vznik profese konferenčního tlumočení a její historie	13
4.2.3	Kontroverze směru tlumočení	14
4.2.4	Multilingualismus na prvním místě	15
4.2.5	Rozdíly mezi jednotlivými mezinárodními institucemi.....	16
4.2.6	Pracovní podmínky tlumočnicků v mezinárodních institucích	18
4.2.7	Komentář.....	20
4.3	Simultánní tlumočení pro televizi a další média – Dvojitě omezený překlad.....	21
4.3.1	Úvod.....	21
4.3.2	Specifika tlumočení pro média	21
4.3.3	Tlumočení pro média jako nová specializace	22
4.3.4	Dálkové konferenční tlumočení.....	23
4.3.5	Komentář	24
4.4	Proč by se tlumočníci měli stát členy AIIC	25
4.4.1	Úvod.....	25
4.4.2	Výhody členství v AIIC pro tlumočníky	25
4.4.3	Komentář.....	26
4.5	Chvála tlumočení z listu aneb jak z něj dostat co nejvíc	27
4.5.1	Úvod	27
4.5.2	Tlumočení z listu jako didaktický nástroj.....	27
4.5.3	Komentář.....	30
4.6	Katastrofální příprava španělských konferenčních tlumočnicků.....	31
4.6.1	Úvod.....	31
4.6.2	Příprava tlumočnicků na tlumočnickou profesi	31
4.6.3	Důvody špatné přípravy	31
4.6.4	Přístup mezinárodních institucí k mladým tlumočnickům	34
4.6.5	Srovnání osnov tlumočnických škol ve Španělsku a Česku	35
4.6.6	Komentář	38
4.7	Dálkové tlumočení je opět v kurzu.....	40
4.7.1	Úvod.....	40
4.7.2	Historie dálkového tlumočení.....	40
4.7.3	Přístup k dálkovému tlumočení	41

4.7.4	Komentář.....	42
4.8	Právní a soudní tlumočení v mezinárodních organizacích	43
4.8.1	Úvod.....	43
4.8.2	Soudní tlumočení v mezinárodních institucích.....	43
4.8.3	Komentář.....	46
5	Teoría general de la mediación interlingüe.....	47
5.1	Úvod.....	47
5.2	Model podle Mariana García Landy.....	47
5.3	Viaggiův model komunikace.....	49
5.4	Specifika verbálního zprostředkování	52
5.4.1	Úvod.....	52
5.4.2	Dialogické tlumočení.....	53
5.4.3	Konsekutivní tlumočení.....	53
5.4.4	Simultánní tlumočení.....	55
5.5	Přítomnost tlumočnicka na zakázce	56
5.6	Příklady archetypických sociálních situací.....	57
5.6.1	Soudní tlumočení.....	57
5.6.2	Lékařské tlumočení	57
5.6.3	Konferenční tlumočení	58
5.6.4	Simultánní tlumočení pro média.....	59
5.6.5	Australský model – vývoj správným směrem.....	59
6	Závěr	61
7	Resumen.....	63
8	Bibliografie	65

1 Úvod

Cílem této práce je představit osobnost, dílo a přínos současného argentinského tlumočníka, překladatele a translatologa Sergia Viaggia a přiblížit českým čtenářům jeho zkušenosti s tlumočením pro mezinárodní instituce, historii konferenčního tlumočení, různé druhy institucionálního tlumočení a také práce týkající se didaktiky tlumočení. Tato práce by měla fungovat jako shrnutí autorovy tvorby a zprostředkovat jeho bádání v oblasti translatologie a historie konferenčního tlumočení. Autor publikoval většinu svých prací ve španělském a anglickém jazyce, což by mohlo pro některé české badatele mohlo představovat jazykovou bariéru, která by jim mohla ztížit či snad přímo znemožnit proniknutí do jeho tvorby.

Vzhledem k tomu, že jde o poměrně současného autora, se domníváme, že práce s podobným zaměřením zatím nevznikla. S tím také souvisí velmi omezená dostupnost materiálů, z nichž budeme v této diplomové práci čerpat. Valná většina těchto materiálů pochází z archivu autora této práce, neboť zdroje, z nichž byly tyto podklady získány, již bohužel nejsou k dispozici. To nám ale umožňuje nahlédnout také do prací, které v minulosti nebyly nikdy publikovány. Věříme, že máme k dispozici kompletní archiv nejdůležitějších a nejnosnějších statí, které kdy autor vypracoval, a proto doufáme, že tato práce bude zatím nejobsáhlejším pojednáním o této osobnosti v celém českém prostředí.

Práce má teoretický charakter a navazuje na sérii jiných diplomových prací z předchozích let, které se taktéž soustředí na významné osobnosti španělské a jihoamerické translatologie, jako například *Ángela Collados Ais a její přínos k rozvoji translatologie* (Frantová, 2016), *Jesús Baigorri Jalón – profil, dílo, teorie* (Pejchalová, 2014), *Miguel Ángel Vega a jeho přínos k rozvoji translatologie* (Marksová, 2014), či *Rosa Rabadán a její přínos pro vývoj translatologie* (Vilches, 2012), což znamená, že práce bude obsahovat souhrn díla daného translatologů, a bude tedy sloužit jako jakýsi jeho profil.

Práce je rozdělena do několika sekcí, v nichž je podrobně rozebrána autorova biografie, která vychází z informací poskytnutých jím samotným, či jeho blízkými kolegy. Podíváme se na autorovo působení na poli světové translatologie jak v akademických, tak profesionálních kruzích. Dále se pokusíme autora zařadit mezi ostatní světové translatology, kteří se zabývají podobnou tematikou. V hlavní části práce se následně budeme věnovat analýze jednotlivých článků a statí, které budou seřazeny tematicky, a rozboru autorovy knižní publikace. V závěru práce se nakonec pokusíme zhodnotit přínos Sergia Viaggia pro obor translatologie a pokusíme

se nabídnout možné směřování dalšího bádání a inspiraci pro další výzkum. V podkapitolách týkajících se analýzy jednotlivých článků poskytneme nejen shrnutí ústředních myšlenek a závěrů těchto prací, ale také komentář autora této diplomové práce, ve kterém nahlížíme na obsah článku ze současné perspektivy a v dalších kontextech.

Sergio Viaggio byl osobností, jejíž dílo a přínos by českými badateli rozhodně neměl být opominut. Pevně doufáme, že se s tímto názorem české odborné publikum ztotožní.

2 Biografie

Sergio Viaggio se narodil 24. srpna 1945 v Argentinském Buenos Aires. Svá studia Ruského jazyka a literatury završil na Ruské univerzitě družby národů v Moskvě v roce 1971 s diplomovou prací na téma *Проблемы метрического перевода с русского на испанский*¹, v níž se věnoval překladům Puškinovy poezie z Ruského do Španělského jazyka. V roce 1947 začal působit ve španělské překladatelské sekci v sídle OSN v New Yorku, ale o rok později přestoupil do tlumočnické sekce. V roce 1991 byl jmenován vrchním tlumočnickem v kanceláři OSN ve Vídni, kde působil až do roku 2005, kdy se rozhodl přejít na volnou nohu. Jeho pracovní jazyky byly angličtina, ruština, španělština, italština a francouzština.

Během své kariéry přednášel a působil jako externista a hodnotitel závěrečných zkoušek na řadě škol vyučujících překlad a tlumočení. Konkrétně se jednalo o následující instituce: Argentina: Escuela Superior de Lenguas Vivas a Colegio de Traductores Públicos de Buenos Aires; Chile: Universidad Católica; Panama: Universidad de Panamá; Mexiko: Instituto Tecnológico de Monterrey a Universidad de Morelia; Kostarika: Universidad de San José; USA: City University of New York and Montclair College (New Jersey); Kanada: MacGill University (Montreal); Kuba: Escuela de Lenguas Extranjeras de la Universidad de La Habana and Equipo de Traductores e Intérpretes; Jamajka: University of the West Indies; Jihoafrická Republika: Home University of Johannesburg; Libanon: St. Joseph University (Bejrút); Španělsko: Facultat de Interpretació i Traducció (Vic), Universidad Autónoma de Barcelona, Universidad Pompeu Fabra, Universidad Europea de Madrid, Universidad de Alicante, Universidad de Salamanca a Universidad de Granada; Itálie: Scuola Superiore de Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori, Trieste University, and Scuola Superiore de Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori, Bologna University (Forlì); Belgie: École d'Interprètes Internationaux (Mons), Institut Supérieur de Traduction et Intérprétation a Haute École Marie-Haps (Brusel); Rakousko: Vienna University and Linz University; Rusko: Herzen University (Petrohrad); Švýcarsko: Zurich University and École de Traduction et Interpretation (Ženeva); Spojené Království: Westminster University (Londýn), Leeds University, Bradford University, UMIST (Manchester), Salford University a Bath University.² Podílel se také na přípravě a

¹ Problemas de la traducción métrica del ruso al castellano – Problémy metrického překladu z ruštiny do španělštiny.

² Soupis všech univerzit byl získán z autorova osobního blogu, který již bohužel nefunguje

koncepti závěrečných zkoušek soudních tlumočnicků u Nejvyššího soudu v New Jersey (Supreme Court of New Jersey) a na hodnocení výkonu kandidátů.

Publikoval více než padesát různých článků a statí a v roce 2005 vydal knihu *Teoría general de la mediación interlingüe*.

Byl také zakládajícím členem organizace European Society of Translation Studies³ (EST), kde působil jako první místopředseda. Dále byl zakládajícím a čestným členem Mezinárodní asociace profesionálních překladatelů a tlumočnicků⁴ (IAPTI).

V roce 2005 byl jmenován čestným profesorem na Katalánské univerzitě Universitat de Vic. V roce 2008 mu byl univerzitou v Bathu udělen čestný doktorát v oboru humanitních věd. V roce 2009 byl jmenován čestným členem Argentinské asociace konferenčních tlumočnicků (ADICA).

Po odchodu na volnou nohu v roce 2005 zůstal ve Vídni, kde se řadu dalších let živil jako překladatel a tlumočnick a účastnil se translátologických konferencí a přednášek po celém světě. V posledních letech se přesunul zpět do rodného Buenos Aires, kde 29. března roku 2021 podlehl následkům nemoci Covid-19.⁵

³ <https://est-translationstudies.org/about/>

⁴ <https://www.iapti.org/member/sergio-viaggio-2/>

⁵ https://www.tradiling.net/sergio-viaggio/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=sergio-viaggio

3 Další translatologové s podobným zaměřením

Při zařazování Viaggia mezi další současné translatology musíme v první řadě zmínit **Mariana García Landu**, jehož model komunikačního aktu byl pro Viaggia zásadní inspirací při vývoji jeho vlastního modelu. Viaggio García Landu ve svém díle často označuje jako svého mistra a jím vyvinutý model považuje za nejefektivnější a nejpřesnější vyobrazení procesu komunikačního aktu.

Dalším důležitým člověkem, jehož dílo se protíná s působením Sergia Viaggia, je **Jesús Baigorri Jalón**, španělský překladatel, tlumočnický teoretik, historik tlumočení a Viaggiův dlouholetý kolega z tlumočnické kabiny v OSN. Viaggio ho označuje za nejpovolnějšího historika tlumočení v mezinárodních institucích, kterého zná, vyzdvihuje jeho absolutní nadšení pro tlumočnickou profesi a také fakt, že Baigorri je vystudovaný historik, což Viaggio zmiňuje v recenzi anglického překladu Baigorriho monografie věnované historii tlumočení v OSN.

Z oblasti didaktiky tlumočení můžeme Viaggia propojit s dílem španělské tlumočnice, překladatelky, teoreticky tlumočení a pedagožky **Ángely Collados Aísové**. Ángela Collados Aísová působí mimo jiné ve skupině ECIS (Evaluación de la calidad en interpretación simultánea), která prostřednictvím různých experimentů cílí na inovaci výuky tlumočení a lepší přípravu (nejen) španělských tlumočnicků na výkon tlumočnické profese. Srovnáme-li práci Aísové a Viaggia, můžeme společné těžiště jejich odborného úsilí spatřovat zejména v zaměření na didaktiku tlumočení a přípravu nadcházející generace tlumočnicků.

4 Publikační činnost Sergia Viaggia

4.1 Úvod

V následujících kapitolách se budeme věnovat samotné analýze a rozboru díla Sergia Viaggia. Podíváme se na několik vybraných článků týkajících se tlumočení, zaměříme se na jejich obsah a pokusíme se shrnout nejčastěji se vyskytující témata napříč autorovým dílem. Vzhledem k velikému množství prací, které autor za dobu své kariéry vytvořil, jsme zvolili několik článků, které dobře vystihují hlavní těžiště autorova bádání. Mezi tyto vybrané tematické okruhy patří tlumočení pro mezinárodní instituce, historie tlumočení, tlumočnické profesní organizace a didaktika tlumočení. Jednotlivé články a statě jsou seřazeny do kapitol a podkapitol podle obsahu dané publikace. Autor ve svých textech často hovoří o několika mezinárodních institucích. V rámci zpřehlednění textu jsme se rozhodli neuvádět celé názvy těchto společností a vystačíme si zpravidla s následujícími zkratkami:

Společnost národů – SN

Mezinárodní organizace práce – MOP

Organizace spojených národů – OSN.

Názvy článků, které v jednotlivých kapitolách rozebíráme, jsou přeložené do češtiny autorem této diplomové práce, neboť všechny články vyšly buď v anglickém nebo španělském jazyce, a není tak k dispozici zaužívaný český ekvivalent.

4.2 Tlumočení v mezinárodních organizacích

Interpreting at international organizations

4.2.1 Úvod

Tento článek vyšel v roce 2007 ve sborníku *Übersetzung Translation Traduction – An International Encyclopedia of Translation Studies, Volume 3*. Autor se v něm věnuje základnímu uvedení do problematiky tlumočení pro mezinárodní organizace. V první části nejprve uvádí čtenáře do kontextu vzniku mezinárodních institucí a veškerých zásadních historických událostí, které přímo či nepřímo ovlivnily jak ustanovení daných institucí, tak potřebu tlumočení v takto multilinguálním pracovním prostředí. Následně řeší problematiku směru tlumočení, jeho přesun od kvality ke kvantitě, rozdíly mezi tradičním konferenčním tlumočením ve srovnání s konferenčním tlumočením pro mezinárodní instituce a v neposlední řadě také pracovní podmínky tlumočnicků v mezinárodních institucích.

4.2.2 Vznik profese konferenčního tlumočení a její historie

Nejen vznik konferenčního tlumočení, ale rovněž vznik samotné tlumočnické profese v jasně definovaném slova smyslu autor datuje ke konci druhé světové války. Klíčovou událostí pro tlumočnickou profesi byla Pařížská mírová konference, pořádaná vítězi první světové války v roce 1919, při jejíž organizaci sami pořadatelé přemýšleli, v jakém jazyce bude akce vedena. V době, kdy se k mezinárodním velmocím připojily USA a Spojené království a jakožto nejsilnější země světa toho času zpochybnily využití francouzštiny v diplomatických kruzích, se začala do popředí stále více dostávat angličtina (Viaggio, 2007: 1). Francouzská strana trvala na tom, aby konference byla vedena ve francouzštině, neboť se konference konala ve Francii a tím pádem předpokládali, že by měla proběhnout v jejich mateřštině. Veliká početní převaha anglicky hovořících účastníků konference však byla jasným ukazatelem toho, že bude potřeba přijít s kompromisním řešením. Nakonec byly oba jazyky určeny oficiálními jazyky konference, což znamenalo, že všechny projevy musely zaznít v obou jazycích a veškeré materiály musely být vytvořeny taktéž v obou jazykových verzích. Tento režim poté přežaly i nově vzniklé organizace Společnost národů a Mezinárodní organizace práce. Zde autor poukazuje na jistou zajímavost, která je patrná i v současných mezinárodních institucích – angličtina je úředním jazykem pouze ve dvou evropských zemích, v Irsku a ve

Velké Británii⁶⁷ (Ibid: 2). Tím vyvstává například i otázka, zda bude angličtina i nadále hlavním jednacím jazykem například v Evropských institucích, když nyní Spojené království z Evropské unie vystoupilo.

Zhruba v této době se ukázalo, jak efektivním nástrojem dokáže tlumočení být. MOP si toho všimla již na samém začátku a rozhodla se simultánní tlumočení hojně využívat na všech jednáních, zatímco SN si ze začátku držela odstup. Hojně využívání tlumočení vedlo k revoluční demokratizaci mezinárodní komunikace, a otevřelo dveře tlumočení i jiných jazykových kombinací, ne pouze mezi angličtinou a francouzštinou, což byl hlavní důvod, proč MOP tolik tlačila na využití tlumočení. Tato stále se zvyšující poptávka po tlumočení také dobře vykreslila profil tlumočnicka a jeho nezbytné dovednosti. Autor vysvětluje, že tehdejší tlumočníci neměli stejné možnosti výuky tlumočení a jejich působení bylo ovlivněno několika prerekvizitami: houževnatost, excelentní fyzická i psychická odolnost, perfektní porozumění oběma jazykům a velmi vysoká kvalita projevu. To vše v kombinaci s intenzivním tréninkem poté rozhodovalo o tom, kdo bude schopným tlumočnickem a kdo nikoliv (Ibid: 3). Tyto nároky nevyhnutelně vedly k tomu, že se tlumočnický stávali členové aristokratické vyšší třídy, kteří měli dostatečné vzdělání a kapacitu na to, aby těmto očekáváním dostáli. S postupem času se ale i tyto nároky začaly zmírňovat a hlavním požadavkem byla dostatečná rychlost a schopnost porozumění. To přivedlo do tlumočnických řad novináře, učitele jazyků, studenty literatury a další lidi, kteří třeba jen procestovali kus světa a pochytili několik jazyků natolik dobře, že byli schopni poskytovat obстойný tlumočnický výkon. V dnešní době valná většina tlumočnicků v mezinárodních institucích získala své vzdělání a vědomosti specializovaným studiem, tedy oficiální cestou.

Celou situaci s tlumočnickou profesí ještě komplikoval fakt, že chyběly jasné definice tlumočnické činnosti, nebyly definovány žádné pracovní podmínky, neexistovaly tlumočnické módy (tedy konsekutivní či simultánní tlumočení) a nijak se nerozlišovalo mezi tím, jakou práci by měl obstarávat tlumočnick a jakou překladatel.

4.2.3 Kontroverze směru tlumočení

Poté co se během Norimberského procesu ukázalo, že simultánní tlumočení je nejen proveditelné, ale také efektivnější než konsekutivní tlumočení, došlo ke zrodu profese simultánního konferenčního tlumočnicka. Během krátké chvíle se však objevil další problém.

⁶ USA se k těmto institucím nepřipojily.

⁷ Malta, byť počtem obyvatel ne tolik výrazná, má angličtinu také jako úřední jazyk.

Stále totiž nebyly jasně definované parametry toho, jak má tlumočení správně probíhat, resp. zda mají tlumočníci tlumočit spíše do svého rodného jazyka (tj. do jazyka A) nebo do svého pracovního jazyka (do B). Nejsilnější argument ze strany zastánců tlumočení do jazyka B byl, že mateřštině tlumočnicků rozumí lépe, čímž je zajištěno maximální pochopení originálu a stačí tak, aby tlumočnickův pracovní jazyk byl dostatečně dobrý na to, aby tlumočnicků verbalizoval vše, co pochopil v původním projevu (Ibid: 3). Protistrana na to reagovala tím, že pokud má tlumočnickův natolik dobré schopnosti v jazyce B, není pro něj problém tlumočit do A vše, čemu porozuměl, a navíc bez přízvuku. Tento spor byl nakonec vyřešen objektivní potřebou většího množství tlumočnicků s více než jedním pracovním jazykem (pasivním jazykem C), což debatu utlumilo, neboť nikdo netvrdil, že jeden tlumočnicků dokáže stejně kvalitně tlumočit do jazyka C, nebo dokonce do několika dalších jazyků C.

Podle autora toto vedlo k tomu, že se instituce nevyhnutelně začaly přesouvat od kvality ke kvantitě. Velmi zajímavá situace nastává například v Evropském parlamentu, kde skutečně můžeme zažít masivní multilingualismus v praxi. Tlumočnicků s aktivní angličtinou a pasivní francouzštinou nebo španělštinou si práci najde, ale v porovnání s tlumočnickem, který má pasivní maďarštinu, řečtinu nebo estonštinu rozhodně nebude tolik univerzálním pracovníkem. V prostředí evropských institucí se často skládají kabiny tak, aby pokryly co možná nejvíce ze všech jednacích jazyků najednou. V kabině většinou sedí tlumočnicků ve třech a dohromady jsou schopni pokrýt velkým množstvím jednacích jazyků, jelikož EU vynakládá velké množství prostředků k tomu, aby tlumočnicků v méně rozšířených jazycích, jako je bulharština nebo lotyšština natrénovala. Pokud jste ale tlumočnicků pracující pouze s angličtinou a francouzštinou, instituce vám takové možnosti spíše neposkytují (Ibid: 4).

Detailní historii tlumočení v OSN se ve své knize *Interpreting at the United Nations: A History* věnuje španělský tlumočnicků a historik tlumočení Jesús Baigorri Jalón, jehož dílo zpracovala v rámci své diplomové práce v roce 2014 Milada Pejchalová a Viaggio sám se ve svém článku na Baigorriho knihu odkazuje, velmi ji tedy doporučujeme k dalšímu studiu této problematiky.

4.2.4 Multilingualismus na prvním místě

Jak jsme popsali výše, se vznikem Evropských společenství se situace razantně změnila. Angličtina byla sice stále velmi důležitým jazykem, ale francouzština opět získala na váze, neboť pouze dva členské státy⁸ měly angličtinu jako úřední jazyk, kdežto francouzsky mluví

⁸ Nyní už pouze jeden.

celá Francie, polovina Belgie a třetina Lucemburska. S připojením Německa a Rakouska nabývala na významu také němčina.

Zde je nezbytné dodat, že v dnešní době pouze některé Evropské instituce⁹ umožňují delegátům vystupovat v úředních jazycích jejich země. Pro mnoho z nich to navíc ani nemusí být jejich mateřský jazyk. V dalších mezinárodních institucích jsou jednacím jazyky jasně vymezeny, například v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě jsou oficiálními jazyky angličtina, francouzština, němčina, italština, ruština a španělština. V NATO pak dokonce pouze angličtina a francouzština. V OSN je zase běžnou praxí, že čínský delegát má k dispozici tři tlumočníky, kteří obstarávají jeho potřeby, a on tak může pronášet projev ve své mateřštině, zatímco německy mluvící delegáti z Německa, Rakouska, Lucemburska a Švýcarska ve své rodné němčině vystupovat nemohou a musí projev pronášet anglicky nebo francouzsky. Arabští delegáti jsou nuceni hovořit klasickou arabštinou, kterou většina z nich ve svých rodných zemích nevyužívá, čínští delegáti pak musí hovořit pouze mandarínskou čínštinou. Dále je také potřeba mít na paměti model, podle něhož se určuje, zda je jazyk považován za mezinárodní, či nikoliv. Nabízelo by se hodnocení podle počtu rodilých mluvčích, kde by například čínština zásadním způsobem převažovala nad španělštinou, ale opak je pravdou – v tomto případě je právě španělština považovaná za mezinárodní jazyk, neboť tento status se určuje podle počtu a moci zemí, v nichž se daným jazykem hovoří (Ibid: 5). Tato argumentace nemá ovšem v žádném případě snižovat roli multilingualismu na mezinárodní scéně. Na tomto příkladu autor spíše demonstruje a vystihuje jeho omezení.

4.2.5 Rozdíly mezi jednotlivými mezinárodními institucemi

Mezinárodní instituce můžeme rozdělit podle různých kritérií. Na prvním místě zpravidla stojí míra mezinárodnosti nebo počet členů. Podle této optiky by byla OSN na prvním místě. Dalším a pro nás možná zajímavějším hlediskem je míra konferenční aktivity, kterou lze měřit pomocí odtlumočených dnů. Třetím kritériem je potom otázka, zda jde o politické či nepolitické uskupení¹⁰. Čtvrtým kritériem je míra technické specializace, kde máme na jedné straně Mezinárodní telekomunikační unii či Mezinárodní organizaci pro civilní letectví a na druhé straně Evropský soud pro lidská práva (Ibid: 8).

Z pohledu konferenčního tlumočení je ovšem nejjasnějším rozdělovacím kritériem jazykový režim dané mezinárodní instituce. Instituce tak mohou být:

⁹ Evropský parlament, Rada Evropy, Evropská komise a několik Evropských výborů.

¹⁰ Zde bychom mohli uvést na jedné straně spektra OSN a NATO a na druhé například kanál ARTE.

- 1) Bilingvní (NATO, ARTE, Mezinárodní soudní dvůr)
- 2) Trilingvní (Organizace amerických států, Hospodářská komise pro Latinskou Ameriku a Karibik)
- 3) Multilinguální (OSN a většina pod ni spadajících organizací, OCDE, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, a další)
- 4) Omnilingální (Evropská komise a Evropský parlament)

Pluralita jednacích jazyků je klíčová pro plánování potřeb tlumočení. Tyto potřeby mohou velmi rychle exponenciálně narůst, jak jsme popsali výše, a spolu s vysokou poptávkou ale snižující se nabídkou různých jazykových kombinací se může stát, že někteří tlumočníci s nezvyklou kombinací jsou kontaktováni různými institucemi bez ohledu na výše zmiňované rozdělení (například podle míry technické specializace).

Autor toto demonstruje na příkladu, kdy skupina tlumočnicků arabštiny (tedy dle autora s poměrně neobvyklým pracovním jazykem) tlumočila jednání skotského soudu u Mezinárodního soudního dvora v Nizozemsku ve věci aféry Lockerbie (teroristický útok na palubě letu Pan Am 103 z Londýna do New Yorku, při němž došlo k výbuchu nálože semtexu v době, kdy bylo letadlo nad skotským městečkem Lockerbie), což je příklad soudního tlumočení. Stejně tlumočnický si ovšem najímá také například OSN (konferenční tlumočení), Organizace islámské spolupráce, Červený kříž (komunitní tlumočení) nebo Hnutí nezúčastněných zemí (Ibid: 9). Takový tlumočnick se tedy díky své nezvyklé jazykové kombinaci podílí na celé řadě velmi různorodých zakázek.

4.2.6 Pracovní podmínky tlumočnicků v mezinárodních institucích

Jak jsme si popsali v úvodní části, při zrodu tlumočnické profese nebylo zcela jasně definováno, co vlastně tlumočnická profese obnáší, jaké postavení má tlumočnick v dané organizaci, jaká má práva a povinnosti a v neposlední řadě jaké má pracovní podmínky. Tlumočnickí průkopníci v SN a MOP si nakonec pracovní podmínky domluvili, vyjasnili si míru vytižení, základní podmínky pro výbavu pracoviště, náklady spojené s cestou a čas na odpočinek. Co ale nebylo jasně stanovené, byla finanční odměna za tlumočení, která se většinou odvíjela podle standardního platu jiných administrativních pracovníků. Plat a také postavení zaměstnaných tlumočnicků se často odvíjely od platů a postavení středně postavených úředníků nebo manažerů. Byl zde však jeden rozdíl, který tlumočnický zásadně odděloval od ostatních úředníků z mezinárodních institucí – zákonem daná maximální míra pracovní nálože.

V OSN byla začátkem sedmdesátých let provedena nezávislá lékařská studie, která nastavila laťku maximálního pracovního vytižení tlumočnicků. Zde je tedy nutno dodat, že nešlo o dohadování mezi tlumočnický a úřednický, ale o objektivní východisko lékařské studie, která měla za cíl zajistit maximální možnou efektivitu tlumočení. Je velmi pravděpodobné, že pokud by se obdobná studie provedla nyní, měli bychom odlišné výsledky, ale úředníci ani tlumočnicki se zatím nepokusili tuto hranici jakkoli napadnout, protože tento model zatím prokazatelně funguje (Ibid: 9).

Maximální pracovní vytižení podle studie z roku 1974 je následující:¹¹

- 1) Tlumočnicki pracují maximálně na dvou zakázkách¹² za den s tím, že mezi jednotlivými zakázkami mají minimálně dvě a půl hodiny přestávku.
- 2) Tlumočnick by neměl tlumočit více než 2 a půl až 3 hodiny za jednu zakázku. Pokud se dostaví na pracoviště, ale schůzka se odvolá, měl by být považován za vytiženého.
- 3) Tlumočnicki by měli být informováni s dostatečným předstihem o zakázkách mimo standardní pracovní dobu.
- 4) Po zakázkách začínajících po 8. hodině večerní náleží tlumočnickům pauza minimálně 12 hodin.
- 5) Na každou zakázku náleží jedna kabina pro každou jazykovou kombinaci, s výjimkou tlumočení arabštiny a čínštiny, kde z důvodu nedostatečných zdrojů lze povolát více kabin.

¹¹ Podle zprávy Report on the pattern of conferences of the United Nations and the possibilities for more rational and economic use of its conference resources z roku 1974 a podle dohody mezi UN CEB a AIIC z roku 2019

¹² Zakázka = 2 a půl až 3 hodiny tlumočení.

6) Maximální počet zakázek je přesněji rozepsán zde:

Počet pracovních dní	Počet zakázek
1	2
2	4
3	5
4	7
5	8
6	9
7	9
8	10
9	12
10	13
11	15
12	16
13	18
14	18

Z takto stanovených pravidel vyplývá, že zatímco většina úředníků má nastavené minimum hodin, které musí odpracovat, tlumočníci v OSN mají nastavený strop. Tyto podmínky se ze začátků týkaly hlavně zaměstnaných tlumočnicků, ale tlumočníci na volné noze si prostřednictvím AIIC vyjednali stejné podmínky. To jim dává velmi silné argumenty při vyjednávání pracovních podmínek i mimo mezinárodní instituce, což se často setkává s nevolí ze strany zadavatelů.

Se vznikem evropských institucí byla podobná dohoda za spolupráce AIIC vyjednána i zde, aby byly zajištěny správné pracovní podmínky pro v současné době jednoho z největších poskytovatelů tlumočnických zakázek v mezinárodních institucích. Ostatní instituce, jako například Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, se drží podmínek vyjednaných v OSN. Tím pádem se tyto podmínky staly dobrým referenčním rámcem i mimo prostředí mezinárodních institucí a AIIC se pravidelně schází s vedoucími institucí, které zaměstnávají

konferenční tlumočníky. Na těchto setkáních probírají administrativní a profesní záležitosti, například dokonce i fakt, zda tlumočnické školy poskytují dostatečné množství kvalitních nových tlumočnicků s uspokojivou nabídkou žádaných jazykových kombinací (Ibid: 11).

4.2.7 Komentář

Tlumočení v mezinárodních institucích je nesmírně strukturovaný proces. Pro zajištění dobrých jazykových služeb je vynakládáno velké množství prostředků, například jen v Evropské unii se za překlady a tlumočení počítá s necelým 1 % celkového ročního rozpočtu EU. Z profesního hlediska jde sice o náročnou práci, ale na rozdíl od práce pouze na volné noze poskytuje tlumočení pro mezinárodní instituce jistou míru stability, která je v tlumočnické branži často vzácná.

Předem vyjednané pracovní podmínky jsou také zásadní výhodou, neboť tlumočníci mají jistotu, že budou mít k dispozici všechny zdroje, zajištěné kvalitní pracovní prostředí a jasně danou odměnu.

4.3 Simultánní tlumočení pro televizi a další média – Dvojitě omezený překlad

Simultaneous interpreting for television and other media – Translation doubly constrained

4.3.1 Úvod

Tento článek byl zveřejněn v knize *(Multi) media translation: concepts, practices and research* v roce 2001. Autor se v něm věnuje tlumočení pro média jakožto relativně novému konceptu, který však skýtá různá specifika odlišná od běžného simultánního tlumočení. Nahlíží na tlumočení pro média z hlediska komunikačního, překladatelského, neurofyziologického, psychomotorického a pedagogického.

Samotné simultánní tlumočení je velmi kognitivně náročná činnost. Podle Roberta Mayorala spadá simultánní tlumočení do kategorie „omezeného překladu“ (Mayoral 1988: 364). Viaggio dodává, že ve chvíli, kdy je tlumočnickův výkon živě vysílán milionům posluchačů, je tak podroben celé řadě dalších stresových faktorů, čímž ještě více napíná úsilí věnované činnosti tlumočení. Úspěšné tlumočení pak záleží na efektivním neurofyziologickém, psychickém a motorickém nastavení, tlumočnick se musí velmi soustředit na výsledný produkt a směřovat množství úsilí k co možná nejlepší verbalizaci, aby dosáhl adekvátního porozumění ze strany publika (Viaggio 2001: 1).

4.3.2 Specifika tlumočení pro média

Tlumočení pro média je v dnešní době velmi hojně využívané. Ať už se jedná o tlumočení předem natočených rozhovorů, kde lze případně v postprodukcí dělat úpravy, nebo o živé tlumočení projevů, tlumočnick musí využívat klasické tlumočnické strategie. V případě živého tlumočení jde především o správně zvolenou formu a tempo, o okamžité předání informací a minimalizaci odstupů od řečníka, a v neposlední řadě odstranění všech nerelevantních a parazitních informací z projevu. Při tom všem zároveň musí tlumočnick mít neustále na paměti, že jeho výstup by měl odpovídat tomu, co vidí divák na obrazovce.

K výše zmíněným faktorům se dále připojují omezení specifická pro tlumočení pro média, která dále přidávají na stresu u tohoto typu simultánního tlumočení. Mezi tato omezení Viaggio řadí například:

- 1) V mnoha případech není tlumočnick ve stejné místnosti jako moderátor a host (řečník). Naopak, často jsou od sebe velmi daleko.

- 2) Asymetrie tlumočnického výkonu¹³ – zatímco tlumočení do mateřštiny je zamýšleno pro široké publikum, tedy pro diváky, je tlumočení otázek naopak mířeno pouze jednomu posluchači. To znamená, že tlumočnický výkon má ve skutečnosti tři různá publika: veřejnost, hosta a moderátora.
- 3) V mnoha případech je tlumočení nahráváno a reprízováno, což mění jeden ze základních prvků tlumočení (tedy že jde o okamžitý překlad) a zpřístupňuje tlumočnický výkon dalšímu publiku a tím pádem dalšímu hodnocení.
- 4) Pokud je tlumočnický výkon v záběru, musí se snažit o co nejméně rušivý výstup, aby na sebe nepoutal pozornost.
- 5) Pracovní podmínky jsou často nestandardní, tlumočnický výkon je ve stísněném prostředí často mimo klasické pracovní hodiny.
- 6) Nejednotná úroveň řečníků – v médiích jsou často tlumočeni neprofesionální řečníci, vědci, lidé z ulice, spisovatelé.
- 7) Tlumočnický výkon hovoří k publiku, které nevidí, a nemá tak okamžitou zpětnou vazbu. Stejně tak často nemá zpětnou vazbu ani od moderátora či hosta.
- 8) Tlumočnický výkon v médiích je často jediným tlumočnickým výkonem, s nímž se kdy široká veřejnost setká, a proto de facto reprezentuje celou tlumočnickou veřejnost, neboť podle jeho výkonu na ostatní tlumočnické výkony pak široká veřejnost nahlíží (Viaggio 2001: 2).

Všechny tyto faktory dohromady se společně podílejí na zvýšené míře stresu během už tak velmi stresující činnosti.

4.3.3 Tlumočení pro média jako nová specializace

Na rozdíl od tradičních konferenčních tlumočnicků musí mediální tlumočnický výkon být připraven na to, že řečník a téma se může ihned změnit, že se rázem změní dialekt, idiolekt, obsah i forma. V ideálním případě je mediální tlumočnický výkon vybaven kombinací psychomotorických reflexů konferenčního tlumočnicka, kulturním cítěním komunitního tlumočnicka, znalostmi tématu novináře a rétorickými kapacitami profesionálního řečníka (Ibid: 3). Dovednosti a odolnost potřebné pro tradiční konferenční tlumočení zde nestačí a i proto je podle autora běžné, že při tlumočení pro média si tlumočnický výkon říká o větší odměnu.

Diváci televizního vysílání a posluchači rozhlasu mají totiž velmi vysoká očekávání. Čekají, že tlumočení bude samo o sobě řečnickým výkonem, nikoli pouze převodem a zprostředkováním obsahu.

¹³ Velmi častý faktor při tlumočení bilaterálních rozhovorů pro média.

Podle autora při žádné jiné zprostředkovatelské (tlumočnické) činnosti nedochází k souhře všech těchto faktorů najednou. Na jedné straně máme řečníka, ať už jde o motivovaného umělce nebo pragmatického politika, a na druhé straně stojí nesmírně heterogenní publikum, které si žádá porozumění. Pro obě strany existuje mnoho teoretických postupů, které musí mít tlumočnick neustále na paměti, aby vše dokázal jasným, srozumitelným a profesionálním hlasem předat publiku.

V době vzniku článku se autor dovolával lepší přípravy tlumočnicků v této oblasti v rámci studia, protože tlumočení pro média považuje za unikátní specializaci odlišnou od klasického konferenčního tlumočení. V dnešní době už tlumočnické školy nabízí moduly pro trénování tlumočení pro média¹⁴.

4.3.4 Dálkové konferenční tlumočení

Viaggio umísťuje dálkové konferenční tlumočení mezi klasické simultánní tlumočení a simultánní tlumočení pro média. Vysvětluje, že konferenční tlumočení se objevuje ve čtyřech základních konfiguracích:

- 1) Řečník je tlumočen na dálku přítomnému publiku.
- 2) Řečník je tlumočen na dálku nepřítomnému publiku.
- 3) Tlumočnick tlumočí na dálku řečníkovi a publiku.
- 4) Tlumočnick, řečník i publikum jsou každý někde jinde po světě (Ibid: 4)

Autor si zde klade otázku, zda je dálkové tlumočení dostatečné pro všechny výše zmíněné modality. Nabízí se myšlenka, že při tlumočení plenárních zasedání s monotónními, vysoce připravenými projevy, není tlumočnickova přítomnost nutná. Sám ale tuto myšlenku vyvrací výzkumem, který proběhl v roce 2000 v sídle OSN v New Yorku, během něhož bylo dokázáno, že odcizení od řečníka při tlumočení velkých plenárních zasedání se podepsalo na vyšší míře stresu tlumočnicků (Ibid: 5).

K dosažení maximální kvality a spokojenosti na obou stranách je podle autora nezbytné, aby tlumočnické školy systematictěji připravovaly studenty nejen na simultánní a konsekutivní tlumočení, nýbrž i na tlumočení pro média.

¹⁴ Na ÚTRL FF UK například předmět Tlumočení pro média.

4.3.5 Komentář

Tlumočení pro média hraje významnou roli v recepci tlumočnické profese. Jak autor zmiňuje, pro mnoho posluchačů a diváků to může být jediná instance, kdy se setkají s tlumočnickým výkonem a mají pak tendenci hodnotit všechny tlumočníky na základě této zkušenosti. Příprava tlumočnicků na tlumočnických školách ale nezaostává, studenti tlumočení mají k dispozici mnoho praktických předmětů, kde si osvojují tlumočnické postupy a strategie a vyučující jsou často profesionální tlumočníci, kteří se v hodinách pokouší reflektovat reálné zakázky. Pokud by se tlumočnické školy začaly více soustředit na přípravu tlumočnicků na tlumočení v médiích, mohlo by se potom odštěpit hned několik dalších modalit tlumočnické práce.

V současné době mají nejdůležitější poskytovatelé tlumočení pro média v ČR¹⁵ zaměstnané tlumočníky, kteří podobně jako zaměstnaní tlumočníci v mezinárodních institucích obstarávají denní provoz a tlumočí plánované i neplánované vstupy. Tyto kapacity jsou následně podle potřeby buď jazykových kombinací nebo většího množství tlumočnicků doplňovány z řad profesionálních tlumočnicků na volné noze. Z toho plyne výhoda, že stejně jako je divák či posluchač zvyklý na hlas moderátora, i při tlumočeném projevu často slyší známý hlas a média tak dosahují konzistentní produkce.

¹⁵ Česká televize a český rozhlas.

4.4 Proč by se tlumočníci měli stát členy AIIC

Why staff interpreters should become members of AIIC

4.4.1 Úvod

V tomto nikdy nepublikovaném článku autor vysvětluje, proč by se podle něj měli všichni tlumočníci stát členy Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků (AIIC). AIIC je jedinou celosvětovou tlumočnickou asociací, která sdružuje tlumočnický z více než 100 zemí po celém světě. Hlavním cílem této asociace bylo už od jejího vzniku v roce 1953 zajistit kvalitní tlumočnické služby klientům a hlavně vysoký standard zakázek a dobré pracovní podmínky svým členům, tedy tlumočnickům. Asociace má velmi striktní proces výběru nových členů. Kandidáti musí mít odtlumočených minimálně 150 dní konferencí, musí se za ně zasadit již stávající člen asociace, který je členem déle než 3 roky (a to za každou jazykovou kombinaci) a v neposlední řadě přijmout a dodržovat profesní standardy asociace a její etický kodex.

4.4.2 Výhody členství v AIIC pro tlumočnický

Tlumočníci mezi sebou často nachází dělící linii. Na jedné straně máme tlumočnický na volné noze, kteří závisí na nabídce a poptávce trhu. Na druhé straně jsou zaměstnaní tlumočníci, kteří dostávají zakázky od institucí, v nichž jsou zaměstnaní. Jejich finanční odměna je vždy jasně daná, neboť odpovídá standardům a tabulkám dané instituce.

Jakmile se ale bavíme o samotné tlumočnické činnosti, jsou na tom obě strany stejně a oběma jde o stejný cíl – o kvalitní pracovní podmínky. A právě dobré vyjednávací podmínky pro dosažení kvalitních a standardních pracovních podmínek jsou tím, co mohou profesní organizace tlumočnickům nabídnout. Co naopak profesní organizace řešit nemohou, je finanční ohodnocení, jak bylo zmíněno, v mezinárodních institucích často vychází z tabulek a tlumočníci na volné noze si podmínky vyjednávají sami.

Tím se dostáváme k hlavnímu důvodu, proč se podle autora takové množství tlumočnicků odmítá k profesním organizacím připojit. Pro mnoho z nich je nejdůležitější právě otázka finančního ohodnocení, úhrady cestovních nákladů a diet, což je něco, s čím jim AIIC pomoci nemůže. Tím tlumočníci docházejí k názoru, že AIIC nemůže jednoznačně ovlivnit jejich profesní život a tím pádem postrádají motivaci pro připojení.

Podle autora má AIIC dva hlavní problémy:

- 1) Členové, kteří by členy být neměli.
- 2) Nečlenové, kteří by členy být měli.

To vše spolu s vysokými nároky pro vstup do asociace valnou většinu jak zaměstnaných tlumočnicků, tak tlumočnicků na volné noze odrazuje. Výhody, které z členství plynou, jsou však jednoznačné, byť se týkají především pracovních podmínek a ne toho, co většinu tlumočnicků zajímá nejvíc, tedy finančního ohodnocení.

4.4.3 Komentář

Profesní asociace nabízí svým členům především zajištění solidních pracovních podmínek a standardů vykonávání tlumočnické profese. V ČR máme Asociaci konferenčních tlumočnicků (ASKOT), která podobně jako AIIC sdružuje profesionální konferenční tlumočnický a má také podobně striktní přijímací požadavky, mezi nimiž lze také najít osvědčení od již stávajících členů organizace a prokázání dostatečné odbornosti.

V dnešní době, kdy je tlumočení stále volnou živností a finanční ohodnocení tlumočnicků na volné noze je předmětem vyjednávání,¹⁶ se nemůžeme divit, že se řada tlumočnicků zdráhá k profesním organizacím připojit. Autor ve článku sám doznává, že pro tlumočnický zaměstnané v mezinárodních či národních institucích není v podstatě žádná motivace. Zakázky dostanou v každém případě a finanční ohodnocení řešit nemusí, protože pobírají měsíční plat.

¹⁶ Byť existují neoficiální doporučené sazby.

4.5 Chvála tlumočení z listu aneb jak z něj dostat co nejvíc

The praise of sight translation (and squeezing the last drop thereof)

4.5.1 Úvod

Tento článek byl původně publikován v časopise *The Interpreters' Newsletter* v roce 1992. Úvodem článku autor zmiňuje přesah mezi překladem a tlumočením. Tvrdí, že ačkoliv se překlad a tlumočení fundamentálně liší, jsou si také fundamentálně velmi podobné. Při obou činnostech se pracuje s textem, byť v jednom případě jde o text psaný a v jednom o text mluvený. Tlumočníci ale potřebují další kompetence, které jim umožňují zvládnout vysokou míru stresu a poskytovat okamžité výsledky. Zmiňuje také klasickou poučku, že neexistuje žádná záruka toho, že skvělý překladatel bude alespoň průměrný tlumočník, zároveň ale dodává, že nezná jediného špatného překladatele, který by se stal dobrým tlumočníkem (Viaggio 1992: 1).

4.5.2 Tlumočení z listu jako didaktický nástroj

Tlumočení z listu je podle Viaggia velmi efektivní nástroj, který už na začátku kariéry shledal užitečným, když sháněl překladatelské zakázky. Zjistil, jak efektivní je vzít si text, nadiktovat si překlad a nahrávku si následně nechat přepsat a případně udělat v textu nějaké drobné změny. Tento postup samozřejmě nepovažoval za standardní a odrazoval od něj své studenty. Dodává, že během celé své kariéry překládal pragmatické texty tímto způsobem a vyzdvihuje celkovou efektivitu tohoto zdánlivě jednoduchého postupu (Ibid: 1).

Autor, jakožto vystudovaný překladatel, neměl během studií s tlumočením žádné zkušenosti. Tlumočníkem se podle vlastních slov stal sám pomocí tlumočení z listu a trénování simultánního tlumočení z nahrávek. Přiznává, že protože se nikdy nesetkal s konsekutivním tlumočením, nemůže posoudit jeho didaktickou hodnotu, ale tlumočení z listu považuje za nejlepší a nejefektivnější přípravu na simultánní tlumočení, a to i přes to, že jediné, co spolu tyto dvě disciplíny sdílejí, je fakt, že obě musí být provedeny okamžitě.

Zásadní výhodou pro studenty tlumočení je, že během tlumočení z listu mohou lépe anticipovat, protože jim stačí se prostě podívat v textu dál. Stejně tak se mohou vracet k tomu, co už zaznělo, aniž by zbytečně přetěžovali paměť, neboť se stačí podívat v textu nazpět. To studentům tlumočení umožňuje soustředit se na jazyk a smysl tlumočeného projevu. Dodává, že k tomu, aby studenti dokázali bez problémů a plynule tlumočit simultánně, musí se nejprve naučit tlumočit správně, čehož lze nejlépe dosáhnout separací jednotlivých činností a soustředěním se na ně individuálně (Ibid: 2). Další nespornou výhodou využití tlumočení z listu

pro výuku tlumočení je fakt, že pro tuto aktivitu není potřeba žádného speciálního vybavení. Dá se praktikovat v jakékoli místnosti bez ohledu na počet osob.

Viaggio velmi rád využíval tlumočení z listu během svých cvičení se studenty. Pro tuto aktivitu dokonce vyvinul speciální hru, kterou se studenty hrál. Pravidla byla následující:

- 1) Studenti se nesmí dívat dále do textu a připravovat se.
- 2) Musí tlumočit živě a simultánně, mohou si ale sami zvolit rychlost.
- 3) Jakmile si zvolí tempo, musí se jej držet a nesmí zpomalovat, musí se snažit udržet jednotnou rychlost po celou dobu projevu.
- 4) Nesmí koktat a hezítovat. Povolené jsou pouze pauzy.
- 5) Studenti musí maximálně dbát na výstup a nesmí se opravovat.
- 6) Pokud dojde k falešnému začátku, musí si vždy vlastními slovy najít cestu zpět k tématu.
- 7) Tlumočení musí fungovat jako mluvený text.

Porušení jakéhokoli pravidla znamená, že student musí začít znovu od začátku (Ibid: 4).

Ačkoliv se tato pravidla mohou zdát velmi striktní, Viaggio připomíná, že jde pouze o hru. Didaktická hodnota je však zcela zřejmá – co se týče 5. pravidla, je očividné, co je cílem. Tlumočník, který se neustále opravuje, se velmi rychle stane neposlušitelným. Ve chvíli, kdy jsou studenti nuceni maximálně dbát na kvalitu výstupu a neříct nic jiného, než hotový a jistý překlad, získávají tak návyk mluvit skutečně až ve chvíli, kdy ví, jakou myšlenku se chystají předat. Tento přístup umožňuje víc se soustředit na smysl a pomáhá rozvíjet rétorické schopnosti v cílovém jazyce.

Tuto hru Viaggio rozdělil na 5 kol, která hraje buď jeden, nebo několik studentů. Každé kolo je poté analyzováno z hlediska porozumění, lexikální správnosti a stylu. Analýza je velmi podrobná a rozebírá se každá drobnost z jednotlivého výstupu, neboť jak říká Viaggio: „*Čím lepší je váš nejlepší výkon, tím méně katastrofický bude váš nejhorší.*“ (Ibid: 5).

Pojďme se nyní podívat na specifika jednotlivých kol Viaggiovy hry.

4.5.2.1 Úplný sémantický překlad

V prvním kole mají studenti za úkol vytvořit první verzi překladu. Cílem prvního kola je soustředit na chyby v porozumění, které mohou být buď lingvistického nebo sémantického charakteru. V neposlední řadě zde dochází k rozboru chybných překladatelských řešení, ať už jde o neobratné výrazy nebo lingvistické chyby způsobené nedostatečnou znalostí jazyka. V prvním kole mohou studenti beztréstně říci více méně cokoliv.

4.5.2.2 Druhý úplný překlad

Ve druhém kole studenti většinou podávají v zásadě obdobný výkon, který může být někdy uvolněnější, ovšem v některých případech také naopak neobratnější než v prvním kole. Cílem druhého kola je rozšířit aktivní slovní zásobu studenta a zafixovat si obratnější výrazy. Dále se ve druhém kole cílí na odstranění všech „falešných přátel“ a dalších chyb zafixovaných ekvivalentů a zbavení se formy zdrojového jazyka. V druhém kole se také neklade příliš velký důraz na tempo a hezitace.

4.5.2.3 Úplný, ale maximálně kondenzovaný překlad

Na rozdíl od klasických překladatelů tlumočnický nezajímá tolik počet slov jako počet slabik v jednotlivých slovech. Počet slabik je totiž důležitý pro intonaci, která v mluveném projevu může hrát suprasegmentální roli nositele informace. Cílem třetího kola je mít v aktivní zásobě co nejekonomičtější obraty, pracovat na automatizaci deverbilizace, oprostit se od formy zdrojového jazyka, posílit kompetence v cílovém jazyce, soustředit se na smysl a pracovat s intonací.

4.5.2.4 Maximálně abstrahovaný a kondenzovaný překlad

V tomto kole mají studenti za úkol identifikovat makropropozice a propozice v textu, zakomponovat správné linky, pracovat s intonací a maximálně deverbilizovat text, tj. zbavit se lingvistického rámce smyslu.

4.5.2.5 Rozumně abstrahovaný a kondenzovaný překlad

Počet slabik v cílovém jazyce je v tomto kole snížen o cca 30 % s ohledem na zdrojový jazyk. Tlumočníci se musí snažit mluvit co nejefektivněji a nejpřesněji. Cílem tohoto kola je zautomatizovat si kondenzaci a abstrakci, kdykoli je to možné, vyvinout si návyk mluvit příjemně a držet tempo, vyvinout si elegantní a přesný styl, zatímco se soustředíme na obsah původního textu a obsah a formu tlumočení. V neposlední řadě pak myslet i na formu původního textu.

4.5.2.6 Cvičení na hledání synonym

Tato kola jsou doplněna o cvičení, v němž mají studenti za úkol vymyslet co největší množství synonym pro termíny, které se objevují ve zdrojovém textu, ať už jde o jednotlivá slova nebo celé větné konstrukce. Cílem je maximální flexibilizace syntaxe, maximální rozvoj slovní zásoby a získání sebevědomí a schopností plně se vyjádřit v cílovém jazyce. (Ibid: 9)

4.5.3 Komentář

Viaggiův přístup k tlumočení z listu jako skvělé didaktické pomůcce a pracovnímu nástroji je velmi inspirativní. Mnoho studentů má při tlumočení z listu nebo při simultánním tlumočení s textem tendence držet se formy originálu a vytvořit si návyky k deverbalizaci a oproštění se od originálu je pro ně velmi náročným úkolem. Prostřednictvím autorem vytvořeného cvičení je možné tyto návyky ve studentech systematicky budovat a zároveň pracovat i na rozšiřování dalších kompetencí, jako je slovní zásoba a celková schopnost přirozeného vyjadřování v cílovém jazyce.

4.6 Katastrofální příprava španělských konferenčních tlumočnicků

La calamitosa preparación de intérpretes de conferencia en España

4.6.1 Úvod

Tento článek byl původně publikován v roce 2003 v 5. vydání časopisu *La Linterna del Traductor* a autor v něm poskytuje zajímavé zamyšlení týkající se současné¹⁷ situace výuky tlumočnicků a z ní vyplývající přípravy na tlumočnickou profesi. Celým článkem rezonuje autorovo přesvědčení, že příprava tlumočnicků na španělských tlumočnických školách probíhá nesprávným způsobem, a následně rozkrývá co by mohlo být důvody tak nízké kvality absolventů španělských tlumočnických škol.

4.6.2 Příprava tlumočnicků na tlumočnickou profesi

Profese tlumočnicka se od jiných profesí zásadně liší množstvím praxe potřebné pro kvalitní vykonávání tlumočnických služeb. Viaggio ve svém článku staví do opozice například získání řidičského průkazu – po složení zkoušky je řidič připraven a oprávněn řídit automobil na dálnici. Dalším příkladem, který autor zvolil jsou advokátní zkoušky – po složení těchto zkoušek se z koncipienta stává advokát, který je oprávněn obhajovat klienty před soudem. Stejně tak jsou na tom také lékaři, zubaři a řada dalších odborníků (Viaggio 2003: 1). V případě překladatelů a tlumočnicků je ale situace odlišná. Po složení závěrečných zkoušek ve škole je sice tlumočnick do jisté míry připraven na tlumočení, ale pokud by se hned po škole vydal tlumočit konferenci v OSN, velmi rychle by z kabiny utekl (Ibid: 1).

Autor toto kontroverzní hodnocení zakládá na své letité praxi tlumočnicka v mezinárodních institucích, kde se často setkával se studenty tlumočení, kteří v rámci stáží tlumočili v takzvaných „němých“ kabinách. Zde měl příležitost slyšet a hodnotit výkony studentů posledních ročníků tlumočnických oborů z řady tlumočnických škol nejen z Evropy. Výsledek byl, až na pár výjimek, téměř vždy totožný – studenti španělských tlumočnických škol byli zdaleka nejhorší, z čehož autor viní právě špatnou přípravu na samotných školách, které podle něj studentům poskytují pouhé minimum znalostí a tréninku.

4.6.3 Důvody špatné přípravy

Viaggio dále uvažuje nad fundamentálními důvody takto systematicky špatně připravených studentů ze španělských škol. Poskytuje jich celkem 6.

¹⁷ Tj. k roku 2003.

4.6.3.1 Nedostatek kvalitních vyučujících

Prvním důvodem je podle autora nedostatek kvalitních učitelů tlumočení na španělských tlumočnických školách. Vyučujících je na poměry počtu studentů málo a v jejich řadách chybí profesionálové z oboru s dlouho praxí a dostatečnými znalostmi toho, jak tlumočnická profese funguje a probíhá v reálném světě mimo laboratorní podmínky univerzitní posluchárny. Toto tvrzení autor opírá o příklad konference pořádanou Mezinárodní agenturou pro atomovou energii v nejmenovaném španělském městě. Jedna ze zájemkyň o tlumočení na této události, která se autorovi ozvala, byla tlumočnice a vyučující tlumočení na místní univerzitě. Viaggio byl překvapený, když mu tato aspirantka řekla, že má odtlumočených 120 dní v kabině (Ibid: 2). Jedním z požadavků pro tlumočnický v OSN je totiž minimálně 200 dní praxe¹⁸. 120 dní v kabině samozřejmě neznamená, že je daná vyučující nezkušená tlumočnice, Viaggio ale tvrdí, že to není dostatek zkušeností na to, aby mohla předávat své znalosti dál. Důvodem podle autora není to, že by neexistovali kvalitní španělští tlumočníci, ale fakt, že ve Španělsku není široký mezinárodní trh, který by tam kvalitní tlumočnický udržel. Většina z nich se tak stáhne do Bruselu, Lucemburku, Vídně, Ženevy nebo Říma a jen stěží budou létat každý týden tam a zpět, aby odučili pár hodin tlumočení. Jediným možným způsobem, jak tyto kvalitní tlumočnický přilákat, by bylo zaplatit jim tolik, kolik si vydělají tlumočením, na což univerzity samozřejmě nemají prostředky. I pokud by na to prostředky měly, nemohly by si to dovolit s ohledem na ostatní akademické pracovníky, pro které by logicky bylo nespravedlivé, aby například mladý a méně zkušený vyučující tlumočení pobíral vyšší mzdu než emeritní profesor filologie a literatury.

4.6.3.2 Nejednotné uchopení teorie

Dalším důvodem je podle autora nekoherentní uchopení teorie a následné nesrovnalosti napříč různými jazykovými kombinacemi. Jak autorovi přiznali sami studenti, na každé jazykové kombinaci se od vyučujícího dozvěděli jiné informace a dostali jiné instrukce, jak přistupovat k tlumočení. V případě konsekutivního tlumočení z francouzštiny jsou studenti instruováni dělat si pečlivou notaci a nevynechat jediný detail, ale na angličtině jsou vedeni k tomu soustředit se jen na to nejdůležitější. Na simultánním tlumočení z němčiny se studenti dozví, že musí mluvit co nejrychleji, dokud jim stačí dech, ale na francouzštině mají hodně shrnovat a mluvit pomalu a s výraznými pauzami. Tato situace nevyhnutelně vede k tomu, že

¹⁸ Tento požadavek se podle současné nabídky práce na stránkách OSN vztahuje pouze na kandidáty, kteří nezískali svůj vysokoškolský titul z oboru tlumočnictví nebo se během studií nevěnovali alespoň jeden akademický rok studiu tlumočení <https://careers.un.org/lbw/home.aspx?viewtype=LE&lang=en-US>

si každý učitel vede hodinu podle sebe a studenti tak nezískávají jednotné a koherentní informace (Ibid: 3), což neodvratně vede ke zmatení a následnému horšímu osvojení kýžených tlumočnických dovedností.

4.6.3.3 Studijní plán není vytvořen s ohledem na realitu na trhu

Standardní doba studia tlumočení na španělských univerzitách jsou 4 roky. Podle autora nejsou 4 roky studia dostatečné k dosažení expertízy v řadě profesí, a v tlumočení především. Dostatečné životní i pracovní zkušenosti mají tlumočníci až několik dalších let po vystudování, zpravidla 4 až 5 let¹⁹. Proto se objevují plány, podle nichž by se tlumočení mělo studovat v postgraduálním režimu. To byl jeden z impulsů pro vznik programu *EMCI – European Masters in Conference Interpreting*. Školy musí podle autora v první řadě brát ohled na to, jaká je realita na trhu práce, protože právě tam je později deficit ve vzdělání nejviditelnější. Ve školách mají vyučující tendence oddělovat kabinovou realitu od ostatních aspektů tlumočnické profese, což potom přispívá k všeobecnému přesvědčení, že konferenční tlumočník zvyklý tlumočit mezi vysoce postavenými delegáty nemůže jít tlumočit uprchlíkům na úřad a vice versa (Ibid: 4).

4.6.3.4 Chybějící *numerus clausus* a příliš tolerantní podmínky přijetí

Jak bylo zmíněno výše, jedním z problémů je nedostatek kvalitních vyučujících v už tak velmi úzkých řadách pedagogického sboru. Tomu vůbec nenapomáhá fakt, že školy nemají striktně definovaný *numerus clausus*, tedy maximální počet přijatých studentů, a skutečnost, že podmínky pro přijetí ke studiu také nejsou velmi striktní. Uchazeči často nemají dostatečně vyvinuté jazykové znalosti jak ve svých pracovních jazycích, tak v mateřštině, a hlásí se do tlumočnického oboru s tím, že se jazyk naučí právě tam. Na školách v Katalánsku je situace ještě odlišná tím, že řada studentů uvádí kastilskou španělštinu jako svůj jazyk B, který mají sice na výborné úrovni, ale je to stále jazyk B. Zaměstnavatelé pak mají u absolventů španělských tlumočnických škol na výběr z obrovského množství kandidátů se stejnými jazykovými kombinacemi a studenti z katalánských škol jsou často z výběru vyloučeni, neboť zaměstnavatel může mít za stejné peníze absolventa, který má jako jazyk A španělštinu (Ibid: 4).

¹⁹ Samozřejmě záleží také na intenzitě praxí, tento údaj autor uvádí jako průměr.

4.6.3.5 Nedostatečná diverzita jazykových kombinací

Kromě nedostatečného počtu vyučujících a velkého množství přijímaných studentů je dalším problémem nedostatečná diverzita jazykových kombinací. Velké množství studentů a absolventů by podle autora takový problém nebylo – problém tkví v tom, že každý rok z univerzit odchází stovky absolventů s totožnými jazykovými kombinacemi, kteří zaplaví už tak přesycený trh práce ve Španělsku. Nejčastější studovanou kombinací je angličtina a španělština, ve výjimečných případech pak francouzština a španělština. Na takto vysokou nabídku španělský trh nedokáže uspokojivě reagovat.

4.6.3.6 Nedostatečná diverzita praxe během studií

Všechny tyto nevýhody by podle Viaggia bylo možné nějakým způsobem řešit, kdyby alespoň samotná náplň praktických cvičení během seminářů byla dostatečně rozmanitá a kdyby byla studentům věnovaná dostatečná pozornost. Simultánní tlumočení je činnost, kterou musí student pilně trénovat, trávit dlouhé hodiny v kabinách a tlumočit množství různých projevů, které se liší obsahem a formou, aby si vytvořil pevné základy a osvojil funkční tlumočnické strategie (Ibid: 5).

4.6.4 Přístup mezinárodních institucí k mladým tlumočnickům

Studenti Viaggiovi často po skončení týdenní stáže v němé kabině tvrdili, že za 5 dnů strávených tam odtlumočili, naposlouchali a naučili se víc než za celou dobu studií. To se sice může zdát přehnané, autor tato vyjádření ale doplňuje o tvrzení, že mezi teorií vyučovanou na tlumočnických školách a kabinovou praxí je propastný rozdíl, z čehož ale nelze vinit vyučující daných univerzit (Ibid: 5).

Jakožto vedoucí tlumočnické jednotky v OSN byl autor u přijímacích řízení desítek tlumočnicků ucházejících se o místo v OSN. Dodává, že se vždy snažil jít proti stereotypu toho, že mladý tlumočnický, který se hlásí krátce po absolvování, v žádném případě nemá šanci se na takové místo dostat, a několik takových mladých tlumočnicků také přijal. Pouze jeden z nich byl ale absolventem tlumočnického oboru vystudovaného na univerzitě ve Španělsku (Ibid: 6).

Závěrem autor doplňuje, že nic z těchto důvodů není vinou vyučujících působících na univerzitách ve Španělsku. Jelikož sám na tamních univerzitách²⁰ přednášel, je si dobře vědom kvality místních pedagogů. Problém tkví v celkové koncepci studijních oborů, v tom, že španělština se klade na první místo a že se vyučuje v kombinaci s angličtinou, francouzštinou

²⁰ Vic, Alicante, Salamanca

a v ojedinělých případech s němčinou. Na méně rozšířené, ale na trhu žádané jazyky (nizozemština, dánština, finština) se nebere zřetel, ačkoliv v Nizozemí, Dánsku, či Finsku přistupují k výuce tlumočení mnohem pečlivěji a univerzálněji (Ibid: 6).

4.6.5 Srovnání osnov tlumočnických škol ve Španělsku a Česku

Ačkoliv jde o starší článek, informace v něm mají stále vysokou hodnotu, neboť snadným srovnáním osnov tlumočnických škol ve Španělsku a Česku můžeme zjistit, že je tento trend i nadále aktuální.

4.6.5.1 Universtiat De Vic²¹

Uchazeči o studium na univerzitě Vic mají na výběr celkem ze 4 kombinací (jazyk A-B-C):

- 1) CA/ES-EN-DE
- 2) CA/ES-EN-FR
- 3) ES/CA-EN-DE
- 4) ES/CA-EN-FR

Tyto kombinace se liší jazykem A a jazykem C, jazyk B je ve všech studijních programech angličtina. Studenti mají možnost vybrat si jako jazyk A katalánštinu nebo kastilštinu. Jazyk C je buď francouzština nebo němčina. Předchozí znalost jazyka C je výhodou, nikoli však nutností pro studium. Ke studiu je ročně přijímáno 400 studentů a cena studia je 4092 EUR.

Studium je rozdělené do čtyř let. V prvních dvou letech se studenti věnují úvodním předmětům, kde jsou seznámeni se základními principy překladatelství a tlumočnictví a se základy teorie. Dále se intenzivně věnují studiu jazyků A, B a C a učí se historii spojenou s jejich zvoleným jazykem A. Také se věnují překladům (v prvním ročníku B-A, v druhém A-B. V třetím roce se poprvé dostávají do kontaktu s tlumočením, k čemuž slouží dva jednosemestrální kurzy *Interpretación y Comunicación*²² I a *Interpretación y Comunicación II*. Ve třetím ročníku také dále prohlubují jazykové kompetence na předmětech věnovaných kontrastivní lingvistice a terminologii a začínají poprvé překládat z jazyka C. Ve čtvrtém ročníku jsou tlumočnické předměty nahrazeny předmětem tlumočnické praxe, v rámci nějž si studenti obstarávají praxi přes tlumočnické agentury nebo neziskové organizace. Mezi volitelnými předměty si také studenti mohou vybrat předmět *Herramientas y Prácticas de la*

²¹ Studijní plán získaný z <https://www.uvic.cat/es/grado/traduccion-interpretacion-y-lenguas-aplicadas>

²² Tlumočení a komunikace.

Interpretación B-A (Nástroje a praktiky tlumočení), *Interpretación de Conferencias* (Konferenční tlumočení) a *Teleinterpretación* (Teletlumočení).

4.6.5.2 Universidad de Salamanca²³

Uchazeči o studium mají na výběr z následujících kombinací:

- 1) *Grado en Traducción e Interpretación* (Překladatelství a tlumočnictví)
- 2) *Doble Grado en Traducción e Interpretación y en Derecho* (Dvouobor Překladatelství a tlumočnictví + Právo)
- 3) *Doble Grado en Administración y Dirección de Empresas y en Traducción e Interpretación* (Dvouobor Překladatelství a tlumočnictví + Správa a řízení podniku)

V rámci standardního jednooborového studia mají studenti na výběr mezi třemi jazyky B (angličtina, francouzština a němčina) a čtyřmi jazyky C (angličtina, francouzština, němčina a japonština). Kromě těchto jazyků mají také možnost studovat portugalskou a italskou bez překladatelsko-tlumočnické specializace. Ke studiu se ročně přijímá 65 studentů a cena studia je vázaná na počet předmětů, které si student zapíše.

Studium je rozdělené do čtyř let. V prvních dvou ročnících se studenti věnují zlepšování kompetencí v jazycích A a B (kurzy zaměřené na pojmy ze specifických oblastí jako je právo a ekonomie), studují úvod teorie překladu a lingvistiku se zaměřením na překladatelství. Dále se věnují překladatelským předmětům (v prvním ročníku B-A, ve druhém A-B). Ve třetím ročníku se poprvé začínají věnovat tlumočení v rámci semestrálního kurzu *Introducción a la Interpretación Simultánea (Primera Lengua Extranjera)* (Úvod do simultánního tlumočení (první cizí jazyk)). V posledním ročníku si studenti volí specializaci (překladatelství nebo tlumočnictví). V tlumočnickém modulu pak mají dva semestrální kurzy věnované simultánnímu tlumočení do jazyka A a do jazyka B a jeden kurz věnovaný dalším druhům tlumočení (*Modalidades de Interpretación*). Mezi volitelnými předměty si pak studenti mohou vybrat z předmětů věnovaných tlumočení z jazyka C a také je k dispozici kurz pokročilého simultánního tlumočení (*Interpretación simultánea avanzada*).

4.6.5.3 Universitat d'Alacant²⁴

Uchazeči o studium mají na výběr z následujících kombinací:

- 1) *Traducción e Interpretación (alemán)*

²³ Studijní plán získaný z <https://www.usal.es/grado-en-traducccion-e-interpretacion/presentacion>

²⁴ Studijní plán získaný z <https://web.ua.es/es/grados/grado-en-traducccion-e-interpretacion-ingles/>

2) *Traducción e Interpretación (francés)*

3) *Traducción e Interpretación (inglés)*

Na univerzitě v Alicante jsou poskytovány pouze studijní programy s jedním cizím jazykem s možností zápisu kurzů pro doplnění jazyků C podle zájmu studenta. Stejně jako v případě univerzity Vic mají studenti možnost si jako jazyk A zvolit kastilštinu nebo katalánštinu. Jako jazyky C univerzita nabízí stejný výběr jako u jazyků B, tj. angličtinu, francouzštinu a němčinu. Studenti také mají možnost přidat si jazyk D, který studijní plán univerzity definuje jako „*druhý pasivní jazyk, na úrovni A2/B1 podle Společného evropského referenčního rámce*“²⁵, kde je nabízena ruština, čínština, arabština, rumunština a italština. Přijímáno je celkem 180 studentů (70 v kombinaci s angličtinou, 60 v kombinaci s francouzštinou a 50 v kombinaci s němčinou). Cena studia se odvíjí od počtu předmětů, které si student zapíše.

Studium je rozdělené do čtyř let. V prvních dvou ročnících se studenti věnují zlepšování svého jazyka A, se silným zaměřením na specifika překladu. Dále se věnují studiu jazyka B. V prvním ročníku si studenti také mohou zvolit svůj jazyk C, který poté už není možné změnit. V druhém ročníku se pak dostanou k teorii a historii překladu a mohou si zvolit jazyk D, který už poté nelze změnit. Ve třetím ročníku začínají tlumočit na semestrálním kurzu *Interpretación B-A/A-B*. Ve čtvrtém ročníku pokračují v dalších dvou semestrálních kurzech *Interpretación B-A/A-B II* a *Interpretación B-A/A-B III*.

4.6.5.4 Srovnání s ÚTRL FF UK

Pro srovnání jsme zvolili univerzity, které autor zmiňoval ve svém článku. Je nezbytné zmínit, že studijní plány španělských univerzit se fundamentálně liší od studijního plánu ÚTRL FF UK v první řadě dobou studia, proto je složité srovnávat objektivně hodinovou dotaci věnovanou tlumočení.

Zásadním rozdílem je také počet přijímaných studentů, který (obzvlášť v případě univerzity Vic) koresponduje s tím, co tvrdí autor ve svém článku. To spolu s omezenými možnostmi jazykových kombinací potvrzuje autorova tvrzení v tom, že španělské univerzity, na nichž se vyučuje tlumočnictví²⁶, produkují velké množství absolventů s identickými jazykovými kombinacemi, zatímco ÚTRL FF UK nabízí 5 jazykových kombinací pro jazyky

²⁵ <https://web.ua.es/es/grados/grado-en-traduccion-e-interpretacion-ingles/>

²⁶ Vybrali jsme pro srovnání pouze tři, nikoli všechny, kde existuje studijní obor věnovaný tlumočnictví.

A i B a počet přijímaných studentů a absolventů je výrazně nižší – maximální počty přijatých studentů jsou²⁷:

- 1) 60 studentů na obor *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení – Angličtina*
- 2) 35 studentů na obor *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení – Francouzština*
- 3) 28 studentů na obor *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení – Němčina*
- 4) 30 studentů na obor *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení – Ruština*
- 5) 30 studentů na obor *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení – Španělština*

Celkový počet přijatých a zapsaných studentů je pak zpravidla nižší.

Ve studijních plánech také chybí rozmanitější nabídka tlumočnických předmětů, která by studentům umožnila osvojit si i další tlumočnické dovednosti – ve všech vybraných plánech se objevují pouze kurzy věnované simultánnímu tlumočení. Studenti bakalářských programů oboru *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení* se sice během studia nesetkají se simultánním tlumočením (to se vyučuje dále v navazujícím magisterském programu), ale první tlumočnické předměty si zapisují již v druhém ročníku studia.

V souhrnu můžeme říci, že studenti bakalářského oboru *Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení* mají celkově vyšší hodinovou dotaci tlumočení. Jelikož jde o povinně dvouoborový studijní program, který studenti často kombinují s dalším programem z nabídky ÚTRL FF UK, čímž se celková hodinová dotace tlumočnických předmětů zdvojnásobí. V neposlední řadě je do studijních programů na ÚTRL FF UK zapsané citelně menší množství studentů, což umožňuje lepší individuální přístup ze strany vyučujících a intenzivnější práci během praktických cvičení.

4.6.6 Komentář

Autor ve článku prezentuje poměrně kontroverzní názory, které však vychází z jeho osobní zkušenosti s úrovní absolventů a studentů posledních ročníků tlumočnických oborů na španělských univerzitách. Během srovnávání jednotlivých studijních plánů jsme zjistili, že většina univerzit přijala v posledních letech nové akreditace studijních plánů. Domníváme se však, že tyto změny autorem zmíněné problémy nijak neadresují. Jelikož nejde o vědecký článek, autor v něm argumentuje svým osobitým stylem, který může na čtenáře působit negativně. Z celkového vyznění článku je ale jasné, že autor je dlouhodobě nespokojený

²⁷ Podle dat pro AR 2022/2023, ff.cuni.cz/prijimaci-rizeni/studijni-obory/bakalarske-obory/mezikulturni-komunikace-prek-lad-tlumoceni/

s možnostmi, které studenti mají, a neviní ze zmiňovaných problémů ani studenty, ani členy pedagogického sboru.

4.7 Dálkové tlumočení je opět v kurzu

Remote interpreting rides again

4.7.1 Úvod

Tento článek byl publikován v roce 2011 v podzimním vydání časopisu *Communicate*. Ačkoliv se může zdát, že článek tematicky příliš nezapadá do souhrnu autorova díla, rozhodli jsme se ho zvolit pro jeho aktuálnost v současné situaci (tedy začátkem roku 2022, kdy celý svět již třetím rokem bojuje s pandemií COVID-19 a tlumočení na dálku se opět stává velmi zásadním). Autor ve článku navazuje na představení nového systému dálkového tlumočení, který v roce 2011 představila univerzita v Mons. Dále doplňuje historii dálkového tlumočení z vlastní zkušenosti, a uvažuje o celkovém konceptu dálkového tlumočení v moderní době a o výhledech do budoucnosti spojených s technologickým pokrokem a potenciálním přesunu tlumočnické profese do virtuálního světa.

4.7.2 Historie dálkového tlumočení

Autora ve článku rozhořčilo tvrzení, že první pokusy o dálkové tlumočení se nikdy nenesetkaly s úspěchem. Z vlastní zkušenosti doplňuje, že už v roce 1978 se zúčastnil zkoušky dálkového tlumočení konference na téma technické spolupráce rozvojových zemí v Buenos Aires, kde bylo úspěšně poskytnuto tlumočení z New Yorku, ačkoliv pouze s přenosem zvuku. Nicméně, o pár let později v roce 1982 proběhlo úspěšné tlumočení sovětských kosmonautů na palubě vesmírné stanice MIR pro účastníky konference ve Vídni. Zde bylo úspěšně přeneseno jak video, tak zvuk (Viaggio 2011: 3).

Pozdější experimenty ze strany OSN nebyly zdaleka tak úspěšné. Když se v letech 1999 ve Vídni a 2001 v New Yorku pokoušeli přijít na revoluční změnu v tlumočnickém procesu, narazili hned na několik problémů. Hlavním rozdílem v těchto experimentech bylo, že místo aby byl řečník přítomen a tlumočníci poskytovali tlumočení posluchačům v konferenční místnosti, zůstali tlumočníci mimo místo konání konference a tlumočili na dálku. Hlavní motivací pro tento krok byla především snaha ušetřit za cestovní náklady velkého množství tlumočnicků. To bylo ale na přelomu tisíciletí poměrně velikou technologickou výzvou a celý experiment nakonec právě z technologických důvodů selhal – k dispozici byla samozřejmě i možnost širokopásmového připojení, které ale bylo příliš nákladné a ušetření na cestovních nákladech by pak víceméně pozbývalo smyslu. O podobný experiment se později pokoušela i Evropská unie, která dospěla ke stejným výsledkům (Ibid: 3).

4.7.3 Přístup k dálkovému tlumočení

Hlavním problémem dálkového tlumočení je podle autora špatná motivace ze strany poskytovatelů zakázek. Je zcela zřejmé, že motivace je pro ně finanční, ačkoliv často tvrdí, že jim jde o zefektivnění procesu tlumočení a zajištění většího pohodlí pro tlumočníky. Nejčastějším argumentem, který se pro masivní zavádění dálkového tlumočení objevoval, bylo ušetření za cestovní náklady tlumočnicků, které firmy často považují za zbytečně vynaložené prostředky – tlumočnick přece na pracovišti stejně sedí v kabině a mluví do mikrofonu, to samé může dělat i kdekoli jinde.

Viaggio argumentuje, že rozumí tomu, že se firmy a instituce snaží šetřit všude, kde to jde, ale razantně nesouhlasí s tím, že cestovní náklady tlumočnicků jsou zbytečně vynaložené prostředky. Právě schopnost cestovat mezi různými zeměmi a kulturami je totiž podle něj to, co dělá z tlumočnicků natolik nepostradatelné nástroje. Mezinárodní instituce si dávají za cíl být multilingvální a multikulturní, proto si najímají tlumočníky, kteří jsou zosobněním těchto dvou vlastností (Ibid: 4). Zaměstnavatelé a poskytovatelé zakázek, kteří kromě finančních úspor argumentují i environmentálními výhodami dálkového tlumočení by se také měli zamyslet nad tím, kde není efektivnější dálkové připojení delegátů a účastníků konferencí, kteří na velikých zasedáních často zásadně převažují nad počtem tlumočnicků. K zajištění dálkového tlumočení je také nezbytná výbava, která jej umožní. Kdo tuto výbavu tlumočnickům poskytne? Tím vzniká další náklad, který jde místo za pořadatelem za tlumočnickem.

Dalším neméně důležitým faktorem je nezbytnost kolegiální spolupráce. Bezprostřednost sdílení kabiny s tlumočnickým kolegou je něco, co se dálkově jen stěží nahrazuje. Tlumočníci, kteří jsou na místě konání konference, mají také možnost dořešit drobné nejasnosti se samotným řečníkem, aby dosáhli nejvyšší kvality finálního výstupu. Tato možnost interakce s pořadatelem, účastníky a ostatními tlumočnickými je něco, co zajišťuje plynulý chod celé konference. Fyzická izolace od našich kolegů totiž vede ke ztrátě jednoty.

Dálkové tlumočení má samozřejmě i řadu výhod. Může nám pomoci poskytnout tlumočnické služby do lokalit, kam se stěží cestuje, nebo pomocí tohoto nástroje můžeme zařídit tlumočení na poslední chvíli. Autor dodává, že není proti zkoumání nových technologií a rozhodně není proti tomu, aby se na tlumočnických školách na dálkové tlumočení kladl větší důraz. Je ale nezbytné mít na paměti, že hlavní motivací pro prosazování dálkového tlumočení by nikdy neměl být zisk zaměstnavatele, ale jiné okolnosti, které neumožňují provést tlumočení ve standardním, prezenčním režimu.

4.7.4 Komentář

Tento článek jsme zvolili proto, že v posledních dvou letech v kontextu pandemie COVID-19 je dálkové tlumočení velmi aktuálním tématem. Dnes už existuje řada služeb, které dálkové tlumočení umožňují, a za dobu pandemie byly otestovány snad ve všech možných prostředích od mezinárodních institucí, přes firemní konference až po školní výuku tlumočení. Je pozoruhodné, jak Viaggio již před deseti lety správně identifikoval potíže, které by masivní zavedení dálkového tlumočení mohlo přinést, především v oblasti spolupráce kolegů v kabině a problémy spojené s izolací od vnějšího světa, na které tlumočníci nuceně pracovat na dálku v dnešní době skutečně opakovaně narážejí. Zároveň dnes však víme, že přechod na částečné dálkové tlumočení byl vynucen celosvětovou situací a že si jsou všichni vědomi potenciálních omezení, které tento režim přináší. Bude zajímavé nadále sledovat, zda se tlumočnická profese zcela vrátí do prezenčního režimu, nebo zda se po ozkoušení dálkového režimu na trhu začnou častěji objevovat zakázky na dálkové tlumočení prostřednictvím některé z platform umožňujících tento režim. Vstupní náklady pro tlumočnické jsou totiž de facto nulové, počítač s mikrofonom má dnes každý a náklady za licence platform jdou za pořadatelem.

4.8 Právní a soudní tlumočení v mezinárodních organizacích

Legal and judicial interpreting at international organisations

4.8.1 Úvod

Následující kapitola se týká článku, který vyšel k příležitosti konference IAPTI 2018 (*International Association of Professional Translators and Interpreters*) ve Valencii. Ve článku autor pojednává o zásadním rozdílu mezi právním a soudním tlumočením. Nejprve vysvětluje základní rozdíly mezi oběma druhy tlumočení a porovnává soudní tlumočení s tlumočením konferenčním jak v soukromém sektoru, tak v mezinárodních organizacích. Po vysvětlení základních rozdílů věnuje autor část článku zamyšlení nad tím, zda je lepší tlumočit do mateřštiny nebo do jazyka B. Vysvětluje výhody a nevýhody obou scénářů a různé pohledy na tuto problematiku. Zabývá se také tím, jakou roli hraje při tlumočení přízvuk a idiomaticita a podtrhuje, jak důležité jsou tyto aspekty pro dobré porozumění. Po krátkém rozboru faktorů ovlivňujících porozumění se dostává k hlavnímu tématu článku, tedy rozdílu mezi právním a soudním tlumočením. Autor zde prezentuje řadu zajímavých myšlenek, které dokládá citacemi ze statí od tlumočnicků z Mezinárodního trestního soudu. Jednou z nejdůležitějších myšlenek, kterou zde autor prezentuje, je fakt, že na úrovni soudního tlumočení často nelze využívat tradiční tlumočnické strategie ani vycházet ze zavedených tlumočnických modelů. To dovádí autora k závěru, že pro tlumočnický na nejvyšších úrovních mezinárodních trestních soudů nelze vytvořit jednotná pravidla, neboť každý případ je třeba řešit individuálně. Autor dodává, že při řešení jednotlivých případů je třeba postupovat podle deontologické etiky a zároveň zmiňuje, že v současné situaci na trhu a v tlumočnických školách chybí možnost jednotné přípravy pro tento druh tlumočnické praxe.

4.8.2 Soudní tlumočení v mezinárodních institucích

V první části článku autor seznamuje čtenáře s konceptem porozumění a neporozumění, a s otázkou, zda je lepší tlumočit do mateřského jazyka či do jazyka B. Na soukromém trhu je běžnou praxí využívání jednoho tlumočnicka, kdežto na úrovni mezinárodních institucí se častěji pracuje v mnohajazykovém režimu a každý jazyk má svého tlumočnicka, který tlumočí zpravidla do mateřštiny. Především u simultánního tlumočení je nezbytné nejen porozumět, ale umět také bezchybně a idiomaticky získané informace předat dál. Autor vysvětluje, že tyto dva aspekty jsou v souvislosti se srozumitelností projevu velmi často podceňovány. Podle autora nemusí být přízvuk nutně na škodu, avšak nesmí být tak silný, aby bránil porozumění. Tlumočnickův výstup může být gramaticky a sémanticky bezchybný, ale silný regionální přízvuk může porozumění mnohdy zcela zabránit. Nicméně Viaggio dodává, že vnímání přízvuku je velmi

subjektivní a že účastníci tlumočených jednání musí být připraveni přijmout tlumočení s mírným přízvukem (např. jihoamerická španělština v kabinách EU).

Tento koncept je pak zasazen do kontextu tlumočení pro Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii. Bývalá vedoucí tlumočnických služeb u tribunálu pro bývalou Jugoslávii Maja Draženović-Carrieriová zde vysvětluje, jak postupovala při výběru tlumočnicků s kombinací bosensštiny, chorvatštiny nebo srbštiny (BCS). Tato jazyková kombinace je velmi často poskytována nerodilými mluvčími, a tak se u tlumočení v tomto jazykovém režimu často počítá s mírným přízvukem. Avšak na úrovni soudního tlumočení může docházet k tomu, že účastníci jednání odmítnou a vyžadují tlumočení od rodilého mluvčího. Podle Draženović-Carrieriové bylo nezbytné vždy důkladně zhodnotit každý případ před výběrem vhodného tlumočnicka, neboť přízvuk mohl hrát velmi silnou roli, obzvlášť pak u obětí či obviněných. Zmínila dokonce jeden případ, kdy obviněný odmítal spolupracovat i při sebemenším náznaku přízvuku.

Při výběrovém řízení kolikrát tím pádem nehrála tu nejzásadnější roli jen profesionalita či odborné znalosti a tlumočnické dovednosti jednotlivých kandidátů. Velmi důležité bylo také jejich etnické zázemí a mateřský jazyk či dialekt. Při jednání se svědky bylo totiž nezbytné postupovat velmi citlivě a opatrně a vyplatilo se mít k dispozici tlumočnicka, který mluvil stejným dialektem.

Na těchto příkladech se autor snaží vysvětlit, že laická veřejnost si často neuvědomuje, jaké problémy mohou při tlumočení nastat, resp. že eventuální problémy nemusí být pouze technické. Zdůrazňuje, že ačkoliv se tlumočníci rádi vidí pouze jako zprostředkovatelé komunikace, na úrovni soudního tlumočení pro mezinárodní instituce to tak není.

Tím se autor dostává k další části článku, kterou je spolupráce řečníka s tlumočnickem, kulturní a emoční aspekty porozumění. Řečník nejlépe porozumí v případě, když mu bude tlumočnick připadat jako že je „jeden z nich“, tj. u tlumočnicka by neměla být příliš očividná kulturní propast a je opravdu nezbytné vybrat tlumočnicky nejen s ohledem na jejich tlumočnické dovednosti.

Ústředním konceptem textu je podle autora dosažení relevantního porozumění. Právě to by mělo být cílem veškeré komunikace, neboť absolutního porozumění (obzvlášť v tlumočení) dosáhnout nelze, resp. nemusí to být cílem komunikace. Tlumočnickova práce totiž nekončí poslechem, analýzou a reprodukcí, ale tím, co si odnese druhá strana, a proto dochází ke změně hlavního úkolu tlumočnicka. Už není cílem říct perfektně to, co zaznělo od řečníka, za použití stejných jazykových prostředků, šikovných sumarizací, kondenzací, vysvětlivek a vynechávek.

Tlumočnickovým hlavním úkolem je mít co nejmenší odstup od „formy“ původní výpovědi; říkat nejen přesně to, co bylo řečeno, ale co nejpodobněji tomu, jak to bylo řečeno – zde právě mohou vzniknout problémy při tlumočení do jazyka B.

Hlavním tématem článku je rozdíl mezi právním a soudním tlumočením. Viaggio prezentuje řadu zajímavých myšlenek, které dokládá citacemi ze statí tlumočnicků z Mezinárodního trestního soudu. Rozebírá jak specifika tohoto druhu tlumočení, tak samotnou přípravu tlumočnicků na tento druh tlumočení.

V závěru opět zmiňuje, že mezi právním a soudním tlumočením jsou zásadní rozdíly. Uvádí, že právní tlumočení je pouze odnož konferenčního tlumočení, kdežto soudní tlumočení má svá specifika. Zmiňuje, že mezinárodní organizace také většinou mají speciální tým překladatelů, kteří se zabývají právním překladem, ale nemají obdobný tým na právní tlumočení.

Dalším zajímavým bodem jsou samotná specifika soudního tlumočení. Jak bylo zmíněno výše, na soudní tlumočení jsou využíváni konferenční tlumočníci, neboť v současné době neexistuje tlumočnický výcvik specializovaný na soudní tlumočení. Je však nutné využít profesionální tlumočnický tým, protože jednání u mezinárodních válečných soudů jsou často nejen soudní, ale také silně politická a vyžadují simultánní tlumočení. A právě během soudních jednání, která jsou často polarizovaná a během nichž jsou neustále zpochybňovány výpovědi všech stran, jsou nejvíc viditelné kulturní rozdíly mezi tlumočnickem a ostatními účastníky komunikace. Navíc, podle oficiálních pravidel Mezinárodního trestního soudu musí tlumočníci hovořit v první osobě a snažit se znít co nejpřirozeněji a nejplynuleji, což ale často nereflexuje původní tlumočenou výpověď řečníka.

Všechna výše zmíněná specifika soudního tlumočení přispívají k tomu, že pro soudní tlumočení nelze vytvořit jednotný systém pravidel a že ani nelze následovat zavedené tlumočnické modely. Mezi důvody pro toto tvrzení lze zmínit například potřebu doslovného tlumočení v případě tlumočení svědecké výpovědi (tj. včetně zanechání očividných chyb, tlumočení slovo od slova, opakování vět a vyhýbání se sumarizaci), neboť v některých případech je to tak nezbytné, aby soud mohl jasně zhodnotit, zda je daná výpověď pravdivá, či nikoliv.

Další obtíží je takzvané dvojité tlumočení. Pokud například svědek nebo oběť nevládně žádným z oficiálních jazyků jednání, musí soud obstarat tlumočnicka pro jeho rodný jazyk. Tito tlumočníci bývají zpravidla neprofesionální a tím se zdvojnásobuje šance na to, že bude něco přetlumočeno chybně.

Není tedy možné jasně stanovit, že tlumočnick musí tlumočit smysl, že má sumarizovat, nebo že má být komunikativní. Toto rozhodnutí musí provést tlumočnick sám poté, co zhodnotí situaci, což jen umocňuje celkovou vypjatost a citlivost celé situace.

Autor v neposlední řadě také zmiňuje, že soudní tlumočení na nejvyšší úrovni je ta nejnáročnější forma tlumočení, která existuje, a to hned ze dvou důvodů: Tlumočnick musí kromě soustředění na poslech, analýzu a reprodukci zvažovat řadu dalších faktorů všudypřítomných u tohoto druhu tlumočení a zároveň si musí být vědom citlivosti celé situace a případných možných následků chybného přetlumočení či nedorozumění.

Článek Viaggio zakončuje poznámkou, že současná situace na trhu bohužel tlumočnickům neumožňuje specializovat se na tento druh tlumočení, a že se situace v dohledné budoucnosti pravděpodobně příliš nezmění.

4.8.3 Komentář

V tomto poměrně obsáhlém článku se autor věnuje specifikům soudního tlumočení a rozdílům mezi právním a soudním tlumočením. Velmi zajímavý postřeh se týká toho, že prakticky není možné studenta předem připravit na tlumočnický výkon u soudu. Tento poznatek je podle nás platný i v českém prostředí. Samozřejmě je možné se v tlumočení dále specializovat, například odbornými kurzy specializovanými na právní překlad, které poskytuje například Právnická fakulta Univerzity Karlovy (kurzy Juridikum), je ovšem pravdou, že z těchto kurzů si tlumočnick odnáší spíše terminologickou přípravu než praktický návod na to, jak se případně v praxi vyrovnat s často emočně nabitými situacemi, ke kterým při soudních líčeních dochází. Tyto kurzy jsou ale nezbytnou prerekvizitou pro jmenování soudním tlumočnickem, a případný zájemce o jmenování se jich tudíž zúčastnit musí.

5 Teoría general de la mediación interlingüe

Všeobecná teorie mezijazykového zprostředkování

5.1 Úvod

V následující kapitole se podíváme na autorovu knižní publikaci *Teoría general de la mediación interlingüe*. Autor se v této knize věnuje teorii překladu a tlumočení, navazuje tak na mnohé teoretiky v oboru translatologie (Danica Seleskovitchová, Marianne Ledererová, Francesco Straniero Sergio, Franz Pöchhacker či Delia Chiarová). Hovoří rovněž o historii obou těchto jazykových disciplín. Hned na začátku knihy se odkazuje na model translatologa, lingvisty a konferenčního tlumočnicka Mariana García Landy, který jeho výzkum silně ovlivnil a děkuje za podporu lingvistovi a translatologovi Hansi Vermeerovi. Svoje myšlenky v knize opět opírá o osobní zkušenosti ze své dlouholeté praxe v pozici profesionálního konferenčního tlumočnicka v OSN.

V úvodu Viaggio rozebírá a hodnotí širokou škálu teorií, které ovlivňují překladatelskou a tlumočnickou profesi po dlouhá desetiletí. Hovoří zde například o Nidově modelu dynamické ekvivalence, teorii skoposu od Hanse Vermeera a Katharine Reissové, *Theory of sense* od Zinaidy Lvovskajové, Guttově teorii relevance, *Théorie du sens* od Seleskovitchové a Ledererové, či Osimově přístupu k překladu jako sémiotickému procesu. Nejvíce se však ztotožňuje s perceptuálním modelem Mariana García Landy, z nějž vychází ve všech dalších kapitolách. Tvrdí, že ostatní výzkumníci z doby před García Landou si neuvědomují, že deverbalizovaná existence smyslu není výkladem překladu, ale to, co musí být vyloženo (Viaggio 2005: 24). Dodává také, že „překlad je formou komunikace mezi lidskými bytostmi, ne pouhou operací mezi jazyky, nebo mezi mluvenými či psanými texty“ (Viaggio 2005: 17).

V této práci se s přihlédnutím k jejímu zaměření budeme věnovat především úvodu do modelu Mariana García Landy a z něj vycházejícímu aktualizovanému modelu Sergia Viaggia a první kapitole druhé části knihy, která se věnuje tlumočení.

5.2 Model podle Mariana García Landy

Mariano García Landa definuje mluvený projev a překlad jako perceptuální proces. Ačkoliv uznává, že teorie vycházející ze smyslu jakožto radikální reality překladu nejsou definovány chybně, tvrdí, že také nejsou zcela přesné, neboť opomíjejí důležitý fakt: jazyky a znakové systémy jako takové neexistují, existují pouze specifické a reálné části projevu. Sémantický význam neexistuje, je ale vytvářen při každém reálném využití jazyka, což znamená, že při každé promluvě vzniká specifický a opravdový smysl (García Landa 2001:

326). To je klíčová myšlenka, z níž García Landův model vychází: smysl jako takový neexistuje mimo reálnou promluvu. Smysl je produktem sociálního porozumění, není však obsažen v jazyce. Jazyk je pouhým prostředkem, kterým smysl putuje od mluvčího k posluchači (Viaggio 2005: 25).

García Landova teorie je zachycena v jeho modelu aktu promluvy. Akt promluvy je sociální transakce, která začíná ve chvíli, kdy si mluvčí uvědomí svůj úmysl promluvit a jeho promluva skončí tak, jak mluvčí zamýšlel. Smysl se poté objevuje na obou stranách aktu promluvy v podobě série vjemů (v org. percepts). Tyto vjemy jsou unikátní pro danou specifickou situaci a mimo tuto situaci neexistují. Tato unikátnost je pro García Landův model klíčová – fakt, že smysl se zrodí pouze ve chvíli, kdy je porozuměno vjemu, kterému je pokaždé porozuměno v jiné situaci (Ibid: 27). García Landa prezentuje svůj model v podobě matematického zápisu, který Viaggio v knize dále detailně rozebírá a odvozuje z něj svůj vlastní model. Monolingvální komunikaci García Landa modeluje takto:

$$Do: LPI^K_o \rightarrow Fo(Xm^L, Sm^H, Vm^R)G^{PM}_{OVHtm} \leftrightarrow LPC^K_o$$

Což znamená následující:

- 1) Dochází zde k úspěšnému aktu promluvy (v org. speech act) **D** v jazyce **o**, kde mluvčí chce vytvořit zamýšlený vjem **LPI** (v org. linguistic percept intended), který je aktualizací dané znalosti **K**.
- 2) Tím dochází ke spuštění komplexního mentálního procesu, který spočívá ve stavbě a prezentaci (\rightarrow) sady lingvistických znaků **F** v jazyce **o** (čemuž lze porozumět díky fonomorfosyntaktické struktuře **X**, která je aktualizací korespondujícího systému **L** a je na ní napojen sémantický potenciál **S**. Ten je pak aktualizací systému **H** a rytmicky prozodické struktury **V** systému **R**), všechny komponenty jsou pak charakterizovány specifickou sadou vlastností **m**, **n**, atd.
- 3) Tento proces je vytvořen ve specifické sociální situaci **G**, kterou dále ovlivňují další faktory, jako například implicitní a explicitní společenské normy nebo osobní zkušenosti **P** v rámci stanoveného mikrosvěta **M** (v org. microworld, což je podle García Landy konkrétní komunikační situace, v níž dochází k vzniku zamýšleného vjemu) a ve specifickém historickém momentu **VH** a jasně daném čase **t** (opět charakterizovaný specifickou sadou vlastností **m**, což je v případě **t** jasně vymezený moment).
- 4) Subjekt porozumění (druhá strana rozhovoru, řečník, kdokoli, kdo projev poslouchá, tedy klidně i sám řečník) poslouchá a rozumí v dalším komplexním mentálním

procesu, a využívá retroaktivně (\leftrightarrow) své vlastní znalosti, aby porozuměl akustickým vlnám, které k němu přicházejí ze strany řečníka. Tím se generuje pochopený vjem **LPCo**²⁸, který musí být v případě úspěšné komunikace aktualizací stejných znalostí **K**. Komunikaci tak lze považovat za úspěšnou v případě, kdy vjem zamýšlený mluvčím byl pochopen tak, jak měl být a stává se součástí sdílených vědomostí obou stran (Ibid: 30).

Na základě tohoto modelu vytváří García Landa svou zjednodušenou definici procesu překladu: „překlad znamená, že mluvíme s cílem říci v cizím jazyce to, co bylo řečeno v původním“ (Ibid: 31). Viaggio sám přiznává, že v odborných kruzích je tento dle jeho slov *snadný* matematický zápis často odmítán jako „sada matematických nesmyslů“ (Ibid: 29), pro porozumění Viaggiově tvorbě je však nezbytné alespoň základní vysvětlení tohoto zápisu.

5.3 Viaggiův model komunikace

Přestože se Viaggio ztotožňuje s García Landovým modelem, především se vztahem mezi zamýšleným vjemem LPI a pochopeným vjemem LPC a s revoluční myšlenkou toho, že produkce a porozumění projevu jsou perceptuální procesy, doznává, že tento model nevystihuje přesně to, s čím se potýkají profesionální překladatelé a tlumočníci při výkonu své profese (Ibid: 39). Proto Viaggio vytváří svoji nástavbu tohoto modelu, která doplňuje chybějící parametry a lépe vystihuje nejen monolingvální komunikaci, ale i interlingvální mediaci (Ibid: 67).

Viaggiova verze García Landova modelu je obohacena především o kulturní kontext. García Landův model totiž funguje na úrovni mikrosvěta a nepočítá tedy s tím, že překladatel musí LPI převádět i po této stránce, aby byl v cílovém jazyce vytvořen korektní LPC. Na sérii příkladů z literatury i populární kultury Viaggio uvádí, že překladatel musí umět vystihnout nejen zamýšlený vjem, ale musí při produkci výsledného LPC myslet na a charakterizovat následující prvky:

- 1) Osobnost mluvčího
- 2) Mluvčího pragmatický úmysl a vědomé + nevědomé motivace
- 3) Samotný zamýšlený smysl vjemu (LPI)
- 4) Nepřímý zamýšlený smysl
- 5) Objektivní smysl promluvy
- 6) Doslovný smysl promluvy

²⁸ Linguistic percept comprehended

- 7) Lingvistický kontext
- 8) Extra-lingvistický kontext
- 9) Prostředí aktu promluvy
- 10) Podmínky aktu promluvy
- 11) Relevantní znalosti mluvčího/posluchače
- 12) Mikrosvět
- 13) Kulturu
- 14) Osobnost příjemce
- 15) Kritéria přijatelnosti ze strany příjemce
- 16) Jak smyslu příjemce porozumí
- 17) Kontextuální dopady porozumění (Ibid: 99-114).

Viaggio tedy svůj model aktualizuje o několik dalších značek. V symbolickém zápise vypadá jím aktualizovaný model takto (Ibid: 67):

$$Do: W^Z > Yy > LPI^K o \rightarrow [Fo(Xm^L, Sm^H, Vm^R, Jm^Q) CmEm] G^{PM} VHtm \leftrightarrow U^Z > LPC^K o \rightarrow Aa$$

Ve své verzi modelu udělal tyto změny:

- 1) Každý úspěšný akt promluvy **D** (ať mluvený **O**, psaný **T** či vnitřní **I**) v daném jazyce **o** je sociální transakcí, při níž někdo (producent promluvy), z vědomé motivace **W**, ve spolupráci s adekvátní podvědomou predispozicí spolupracovat **Z**, s hlavním pragmatickým úmyslem **Y** a vedlejšími pragmatickými úmysly **y**, komunikuje více či méně komplexní zamýšlený vjem **LPI**, který funguje jako aktivátor dané sady lingvistických systémů **o** spolu se sadou schémat před-porozumění, znalostí či teorií předání **K**.
- 2) Tím dochází ke spuštění komplexního mentálního procesu, který spočívá ve stavbě a prezentaci sady lingvistických znaků **F** v jazyce **o**. Tato sada znaků se skládá z:
 - a. Fonomorfosyntaktické struktury **X** (s aktualizací fonomorfosémantického systému **L**)
 - b. Sémantického potenciálu **S** (s aktualizací sémantického systému **H**)
 - c. Rytmico-prozodické struktury **V** (s aktualizací rytmicko-prozodického systému **R**)
 - d. Rejstříku **J** (ze škály rejstříků **Q**)

Tato sada je obalena množinou suprasegmentálních (paralingválních či typografických a paratextuálních) vlastností **C** a kinetických či grafických vlastností **E**, které posilují, vylepšují či ovlivňují jejich význam. Například v případě rozhovorů a psaného textu je proces

porozumění ovlivňován třemi komponentami **F**, **C** a **E**, ale v případě striktně akustické komunikace (telefon, rozhlas) se vytrácí komponenta **E**, čímž se může porozumění zhoršit. Všechny výše zmíněné komponenty jsou pak charakterizovány specifickou sadou vlastností **m**, **n** atd.

- 3) K aktu promluvy dochází v dané sociální situaci **G**, kterou dále ovlivňují další faktory, jako například implicitní a explicitní společenské normy nebo osobní zkušenosti **P** v rámci stanoveného mikrosvěta **M** a ve specifickém historickém momentu **VH** a jasně daném čase **t** (opět charakterizované specifickou sadou vlastností **m**, **n**, atd).
- 4) Subjekt porozumění (druhá strana rozhovoru, řečník, kdokoli, kdo projev poslouchá, tedy klidně i sám řečník) poslouchá a rozumí v dalším komplexním mentálním procesu a generuje pochopený vjem **LPC**, který funguje jako aktivace stejných lingvistických systémů **o** a vědomostí **K**. K tomu, aby k této aktivaci mohlo dojít, musí druhá strana rozhovoru překonat svoji vědomou motivaci či odpor **U** a nechat se místo toho řídit adekvátní podvědomou predispozicí spolupráce **Z**. Zde je nezbytné zmínit, že porozumění je aktivní činnost, protože příjemce projevu rekonstruuje úmysl mluvčího tím, že aplikuje své vlastní filtry **U**, **Z** a **K** vůči akustickým a optickým vjemům **F**, **C** a **E**. Porozumění nakonec generuje hlavní a vedlejší kontextuální efekty **Aa** (kognitivní nebo kvalitativní), které pro úspěšné porozumění musí korelovat s vědomě či podvědomě zamýšleným efektem promluvy (Ibid: 67, 68).

Takto aktualizovaný model je podle Viaggia přesnější, ale stále neobsahuje akt převodu mezi jednotlivými jazyky, k čemuž slouží další aktualizace doplněná o proces převodu mezi jazyky a vstup překladatele/tlumočnicka. Viaggiův model verbálního zprostředkování vypadá následovně (Ibid: 172):

$$\begin{array}{c}
 W^Z > Y_y \text{ LPI}^K \text{ o } 6 [Fo(Xm^L, Sm^H, Vm^R, Jm^Q)CmEm]G^{PM}VHtm/\mathcal{U}^Z > LPC^K \text{ o } 6 Aa \text{ [6]} \\
 \text{-----DVo-----} \\
 [6] W^Z > Y_y \text{ LPI}^K \text{ o } 6 [Fo(Xm^L, Sm^H, Vm^R, Jm^Q)CmEm]G^{PM}VHtm/\mathcal{U}^Z > LPC^K \text{ o } 6 Aa \\
 \text{-----DVi-----}
 \end{array}$$

Zde můžeme vidět, že na konci prvního zápisu a na začátku druhého přibyl symbol **[6]**, který zde funguje jako adaptace překladatele/tlumočnicka, který do aktu promluvy vstupuje se

svým subjektivním pohledem a snaží se co nejprofesionálněji provést výměnu z LPCo, tedy co porozuměl ve zdrojovém jazyce, do LPIi, tedy co se chystá přenést do cílového jazyka. Proces převodu je úspěšný, pokud dojde k dosažení relevantní identity [=] mezi tím, co chtěl řečník předat a co překladatel/tlumočník porozuměl (Ibid: 144):

$$LPIo[=]LPCi$$

Viaggio sám přiznává, že jím upravený model by mohl být dobrým základem pro další výzkum a dokonce poskytuje 22 nápadů pro směr, kterým by se další výzkum a experimenty mohly vydat. Dodává, že některé z těchto nápadů by mohly být základem pro velmi atraktivní neurofyziologický výzkum a aktivně vyzívá čtenáře, aby se pustili do experimentování: „nápady nepatří těm, kteří je mají, ale těm, kteří je využijí.“ (Ibid:129) Z těchto nápadů jsme zvolili ty, které by se daly uplatnit v oblasti tlumočnictví:

- 1) Praktické implikace nepřirozených hodnot **tm+n** v konsekutivním a simultánním tlumočení (v jednom případě příliš vysoké, v druhém příliš nízké)
- 2) Rozvoj neurofyziologických schopností pro schopnost vyrovnání se s nepřirozeně nízkým **tm+n** rozpětím během simultánního tlumočení
- 3) Souhra faktorů **F**, **C** a **E** (syntakticko-sémanticky zakódovaný význam a paralingvistická a kinetická konfigurace) při tlumočení.
- 4) Důležitost **Cn** při tlumočení pro média
- 5) Proměna **LPo[Fo]** na **LP[CE]** (deverbalizace) během tlumočnické notace (Ibid: 128)

5.4 Specifika verbálního zprostředkování

5.4.1 Úvod

Čtvrtá kapitola a zároveň první kapitola z druhé části knihy se věnuje specifikům verbálního zprostředkování (v org. mediación oral). V této sekci se Viaggio silně opírá o výše představený model verbálního zprostředkování, detailněji rozebírá jednotlivé části modelu, ale také se věnuje různým způsobům tlumočení. Zajímavostí je, že tlumočení nedělí pouze na simultánní a konsekutivní, ale přidává třetí kategorii dialogického tlumočení, kterou používá pro označení ostatních druhů tlumočení, které nelze jednoznačně označit jako konsekutivní nebo simultánní (především komunitní a soudní tlumočení).

5.4.2 Dialogické tlumočení²⁹

Tento způsob tlumočení je považován za nejstarší a na rozdíl od tlumočení simultánního či konsektivního jej lze vykonávat přirozeně, bez nadměrného vypětí paměti, či potřeby maximální koncentrace. Mohli bychom sem zařadit například komunitní tlumočení, které denně provádí děti imigrantů po celém světě, když svým rodičům pomáhají s každodenními úkony. Patří sem ale také například soudní tlumočení, takže je patrné, že tento způsob tlumočení je definován velmi široce. Profesionální dialogický tlumočnický musí mít perfektně rozvinuté znalosti nejen jazykové, ale také sociokulturní, aby byl schopný tlumočit negramotnému obviněnému u soudu nebo dítěti u lékaře. Kdyby tedy šlo o pouhý slovní překlad, mohlo by takovou činnost provádět i malé bilingvní dítě, což se samozřejmě v praxi často stává a umožňuje nám to dále zkoumat, jak tento proces probíhá.

Dialogické tlumočení nám nabízí pohled na rozdíl mezi prototypickým překladem a mezijazykovým zprostředkováním. Dialogický tlumočnický se nemůže spokojit s obyčejným porozuměním originálu a předat význam druhé straně v cílovém jazyce. Naopak, na rozdíl od konsektivních či simultánních tlumočnicků musí mít dialogický tlumočnický na paměti zájem obou stran a být si vědom potenciálních rozdílů mezi oběma stranami. Ať už tlumočí rozhovor vrchních státních představitelů nebo tlumočí plačící matce nemocného dítěte v nemocnici (Viaggio 2005: 197).

Velmi zvláštním typem dialogického tlumočení je telefonní tlumočení, jemuž se ve svém výzkumu věnovala například Cecilia Wadensjö. V roce 1999 zveřejnila výstupy z experimentu tlumočení na policejní stanici. V obou případech se jednalo o stejné téma za účasti stejných aktérů s tím rozdílem, že v jednom případě byla tlumočnice přítomná prezenčně a podruhé tlumočila telefonicky. Autorka zjistila, že mezi výkony bylo možné sledovat signifikantní rozdíly, především co se týkalo plynulosti projevu a délky jednotlivých replik (Wadensjö 1999).

5.4.3 Konsektivní tlumočení

Konsektivní tlumočení je na rozdíl od tlumočení dialogického prováděno nepřirozeně, dochází k zásadnímu rozestupu $tm+n$ (tlumočnický mluví s větším odstupem od řečníka), což nevyhnutelně může vést ke ztrátě množství drobných detailů originálního projevu. Vztah mezi LPI a LPC se z důvodu nepřirozenosti této činnosti často vytrácí, neboť mnoho tlumočnicků

²⁹ Též známé jako bilaterální tlumočení. Viaggio tímto termínem označuje všechny způsoby tlumočení, které nelze charakterizovat jako konsektivní nebo simultánní, a liší se tak od Iana Masona, který ve své publikaci *Dialogue Interpreting* z roku 1999 tímto termínem označuje sociální situaci, nikoli způsob tlumočení.

postrádá kapacitu soustředit se na všechny faktory najednou. Kvůli tomu se stává, že konsekutivní tlumočení je často bohužel pouhým shrnutím hlavních myšlenek a struktury původního projevu, což ale Viaggio přirovnává k „rozbitému a opět slepenému zrcadlu, v němž sice vidíme svůj odraz, ale vidíme v něm i praskliny“ (Ibid: 198). Hlavní rozdíl u konsekutivního tlumočení tkví v úsilí věnovaném analýze. Analýza projevu je proces, který probíhá automaticky, ať tlumočíme či nikoliv, kdykoli, když posloucháme nějaký projev nebo čteme text. Ve chvíli, kdy má být daný projev přetlumočen, se tlumočnický musí soustředit především na porozumění. Porozumění je na prvním místě před pamětí, protože nejlépe si samozřejmě dokážeme zapamatovat něco, čemu jsme porozuměli (Ibid: 199).

Viaggio si zde klade otázku, proč tedy při konsekutivně tolik lpíme na využívání paměti? Odpovědí je podle autora fakt, že paměť má svá neurofyziologická omezení, která nedokážeme vědomě kontrolovat. Konsekutivní tlumočníci samozřejmě procházejí dlouhým výcvikem, kde se učí tato omezení přecházet, aby dokázali fungovat co nejlépe. Naštěstí mají k dispozici pomůcku v podobě tlumočnické notace, která jim může pomoci v zachycení struktury a zaznamenání klíčových bodů projevu a jeho posloupnosti. Podle Viaggia může být tlumočnická notace velmi dobrou pomůckou, pokud je ovšem využita správně. Především u studentů tlumočení se totiž často stává, že během tlumočení ztratí oční kontakt s publikem i řečníkem a pomalu zmizí za svým tlumočnickým blokem (Ibid: 199). Notace má fungovat k aktivování paměti a k doplnění struktury a v žádném případě nemá sloužit jako hlavní zdroj tlumočnickova výkonu. Správné pořizování notace je potom stejně tak klíčové, jako její následné využití. Viaggio zmiňuje, že udržení kontaktu s řečníkem během jeho projevu je stejně tak důležité, jako udržení kontaktu s publikem během následného tlumočení. Klíčem k úspěšnému konsekutivnímu tlumočení je maximální koncentrace na všechny komponenty projevu (F, C a E) a na pragmatiku. Bez zachycení pragmatických aspektů projevu nikdy nelze dosáhnout relevantního porozumění a tím pádem dojde k nežádoucímu výsledku:

LPIo[≠]LPCi

5.4.4 Simultánní tlumočení

V případě konsekutivního tlumočení můžeme sledovat dva separátní, ale koexistující akty promluvy, které sdílí stejný epistemologický prostor. Tento fenomén lze sledovat i v případě simultánního tlumočení, kde ale tyto dva akty nestojí vedle sebe, nýbrž se překrývají. I proto podle Viaggia tento způsob tlumočení správně označujeme jako simultánní (Ibid: 200). Rovnou ale dodává, že podle nepublikovaných výsledků experimentů Mariana García Landy tento proces v podstatě simultánní není. Naopak jde o sérii krátkých fází, kdy každá trvá zhruba 250 milisekund – tlumočnický tedy mluví až po mluvčím, nikoli souběžně s ním. Tyto výsledky ale Viaggio rozporuje s tím, že v mnoha případech tlumočníci anticipují, tudíž se může stát, že nemluví ani po řečníkovi, ani souběžně s ním, ale dokonce ho dokáží na krátkou chvíli předběhnout (Ibid: 201).

Během simultánního tlumočení je potřeba mít na paměti dvě klíčové podmínky:

- 1) DVo a DV_i (projev ve zdrojovém a cílovém jazyce) se překrývají, což tlumočnicka značně omezuje v porozumění, neboť je odkázán na fragmenty jednotlivých LP.
- 2) Hodnota n v t_m+n může být z důvodu výše zmíněné anticipace negativní, což je pro tlumočení v kabině klíčové pro bezproblémový průběh tlumočení a obzvlášť v případě tlumočení pro média je tato schopnost nezbytná, neboť tlumočnick si nemůže dovolit mluvit dlouhou dobu po řečníkovi – v těchto případech je vítané i skončit chvíli před řečníkem (Ibid: 201).

Právě tento překryv obou aktů dělá ze simultánního tlumočení tu nejkompexnější a nejnáročnější mediační aktivitu z kognitivního a psychomotorického pohledu. Viaggio simultánní tlumočení dokonce označuje za nejnepřirozenější (Ibid: 202) – v porovnání s konsekutivním tlumočením, kde je nesmírná zátěž na krátkodobou paměť, si zde paměť sice může trochu odpočinout, ale rozdvojená pozornost během simultánního tlumočení je v součtu kognitivně mnohem náročnější a tlumočnick je pod mnohem intenzivnějším tlakem.

Specifikem simultánního tlumočení z pohledu Viaggiova modelu je totiž to, že na rozdíl od jakéhokoli jiného vnímání textu musí simultánní tlumočnick dokončit proces porozumění dřív, než má dostatek informací a času k pochopení významu. Celou situaci navíc komplikuje fakt, že ideální příjemce (tedy posluchač, kterého zajímá obsah projevu a chce mu rozumět) sám aktivuje všechny filtry popsané ve Viaggiově modelu a stává se tak kritickým příjemcem. Simultánní tlumočnick ale v mnoha případech kvůli vysoké míře stresu a časové tísní nemá dostatek kapacity pro to, aby věnoval pozornost i výslednému projevu, protože většina kapacity je směřovaná směrem k porozumění a produkci. To je také jeden z důvodů, proč Viaggio své

studenty vždy vedl k tomu, aby „*nechali ústa zavřená, dokud nemají jasně rozhodnuté, co se chystají říct*“ (Ibid: 202).

5.4.4.1 Šušotáž

Šušotáž jakožto jednu z podforem simultánního tlumočení označuje Viaggio za nejvíce vyčerpávající způsob mezijazykového zprostředkování. Šušotáž je způsob tlumočení využívaný například na jednáních, kde se tlumočí pouze pro jednoho posluchače či pro menší skupinu posluchačů a na místě konání události není k dispozici tlumočnická kabina. Tento způsob tlumočení přidává na už tak velmi náročnou aktivitu ještě další břemeno v podobě nepřírozené produkce projevu – šeptem. Odolnost tlumočnického šušotáží tak nezávisí pouze na jeho lingvistických schopnostech a intelektuální kapacitě, ale také na kvalitě jeho hlasivek, které jsou během tohoto způsobu tlumočení pod neuvěřitelným tlakem. K tomu se připojuje fakt, že tlumočnický šušotážník musí být v těsné blízkosti svého posluchače a přes svůj vlastní hlas špatně slyší původní projev, což znemožňuje absolutně simultánní formu tlumočení. Viaggio ale dodává, že tlumočit šušotáží v plné rychlosti je v fyzicky takřka nemožné a v dlouhodobém horizontu zcela neudržitelné (Ibid: 203)

5.5 Přítomnost tlumočnicka na zakázce

Přítomnost tlumočnicka na zakázce je faktor, který v době vzniku knihy autor nepovažoval za dostatečně probádaný. V dřívější kapitole jsme však rozebírali jeho pozdější článek o dálkovém tlumočení, kde se o důležitosti přítomnosti tlumočnicka na zakázce také zmíní. Jde o jeden z faktorů, které odlišují překlad od tlumočení – přítomnost zprostředkovatele u obou stran aktu promluvy (neplatí v případě dálkového simultánního tlumočení a dialogického tlumočení po telefonu). V případě překladu čtenář textu k překladu přistupuje jako k původnímu dílu a jen ve výjimečných případech porovnává cílový text s původním. Čtenář si samozřejmě může být vědom toho, že jde o překlad, může dokonce i překlad kriticky hodnotit, ale faktem zůstává, že překladatel není fyzicky přítomen a v mnoha případech u literárních textů zůstává překladatel pro čtenáře zcela neznámým. Tlumočnický je, na rozdíl od překladatele, zcela jasně identifikovatelný. Zde také stojí za zmínku fenomén podezřívavého mluvčího, který se snaží držet tempo s tlumočnickem a kontrolovat, zda přetlumočil vše tak, jak to řečník zamýšlel. Taková kontrola je samozřejmě nemožná (Ibid:204). Viaggio dodává, že tento fenomén lze sledovat i u překladu a uvádí příklad komisaře, který má základní znalosti cizího jazyka a srovnává původní text s překladatelským výstupem, aby zhodnotil, zda překladatel skutečně „převodl všechna slova“. Existuje také opačný fenomén mluvčího, který se neustále ujišťuje, zda mluví dostatečně jasně a je vděčný, když na něj

posluchači reagují. Jednou z analýz, které musí simultánní tlumočnick provádět, je mimo jiné analýza míry spolupráce z obou stran aktu promluvy, kde musí zjistit, zda má na obou stranách dostatečnou důvěru. Z toho lze vyvodit, že Viaggio trvá na tom, že přítomnost tlumočnicka na zakázce je nezbytná a jeho absence (například v případě dálkového tlumočení) vede k zásadnímu zvýšení míry stresu a vynaloženého úsilí.

5.6 Příklady archetypických sociálních situací

V následujících několika podkapitolách se podíváme na specifické situace, do nichž se tlumočnick během své profese dostává. Viaggio zde tyto specifické situace zasazuje do kontextu jednotlivých mikrosvětů, což je pojem, který byl představen v předchozích kapitolách věnovaných jeho komunikačnímu modelu.

5.6.1 Soudní tlumočení

Svět právního a soudního tlumočení je velmi striktně strukturovaný mikrosvět, s nímž by se měl každý tlumočnick důkladně seznámit. Soudní tlumočení je specifické také módem, který nelze označit ani za simultánní ani za konsekutivní. Hlavním cílem je absolutní ekvivalence, a to nejen po straně sémantické, ale i formální. Důkladněji se problematice soudního tlumočení věnujeme v oddíle 4.8. Ve své knize se autor věnuje obdobným myšlenkám a uvádí identické příklady z praxe.

5.6.2 Lékařské tlumočení

Viaggio tuto podkapitolu uvádí tím, že sám nemá s tímto druhem tlumočení dostatečné zkušenosti, ale i přes to věří, že tento poměrně stabilní mikrosvět stojí za zmínku. Hlavním specifikem lékařského tlumočení je fakt, že tlumočnickův úkol není pouze zprostředkovat komunikaci z jednoho jazyka do druhého, ale také ji usnadnit – tj. zajistit, aby na obou stranách došlo k porozumění, ačkoliv prostředky využitě při zprostředkování komunikace mohou být diametrálně odlišné. Tlumočnick také musí počítat s pacientovou tendencí nespolupracovat a nerozumět a správně tak volit komunikační prostředky pro zajištění co nejlepšího porozumění.

Jelikož Viaggio uznává, že nemá dostatečné zkušenosti pro poskytnutí detailního popisu dalších specifík lékařského tlumočení, opírá se o 3 příklady, které prezentovali tlumočnicki Shiva Bidar-Sielaff, Jane Kontrimasová, Cynthia Roatová a Karin Ruschkeová během panelu Medical Interpreters as Advocates na Koferenci ATA ve Phoenixu, Arizoně v roce 2003³⁰.

³⁰ <https://www.atanet.org/ata-events/annual-conference/>

V prvním případě popisuje příklad, kdy se do nemocnice dostavil patnáctiletý HIV pozitivní mladík. Lékař k němu přistupoval velmi opovržlivě, což se vzhledem k bezbrannosti pacienta tlumočnice rozhodla cenzurovat a omezila sdělení jen na nutné informace. Po prohlídce pak zvažovala, zda má lékaře nahlásit vedení nemocnice z důvodu takto neprofesionálního přístupu.

V druhém případě je pacientkou pětáctyřicetiletá, vysokoškolsky vzdělaná Ruska. Při odchodu jí lékař řekl: „Good bye and, by the way, your mother wears army boots.“,³¹ což se tlumočnice rozhodla vyřešit přetlumočením „Doktor řekl velmi neslušnou poznámku.“, na což pacientka, která sama trochu anglicky doktorovi s úsměvem poděkovala za to, že ji naučil nový idiom. (Ibid: 214)

Na těchto dvou případech můžeme vidět, jak tlumočníci v analogických situacích volí odlišné taktiky s ohledem na sociální kontext a míru přijatelnosti.

Nejprekvapivějším příkladem byl třetí příklad, při němž byla tlumočnice povolána na zakázku tlumočení pro pacienta, který má podstoupit zákrok amputace dolní končetiny. Pacient byl starší muž z nižší sociální třídy a bez vysokého vzdělání. Během příprav na operaci pacient neustále vysvětloval zdravotní sestře, že mu připravuje na amputaci špatnou nohu. Zdravotní sestra se jej snažila uklidnit tím, že je jen zmatený z léků, které dostal na bolest. Tlumočnice, která byla přítomna i při předchozích prohlídkách, však věděla, že jde skutečně o špatnou končetinu, a dožadovala se proto povolání lékaře. Zdravotní sestra tlumočnici předložila instrukce, které dostala, kde je jasně napsané, kterou končetinu má připravit na operaci. Tlumočnice však trvala na tom, že musí mluvit s chirurgem, neboť se domnívala, že došlo k omylu. Po přivolání chirurga se ukázalo, že poskytnuté informace byly skutečně mylné (Ibid: 215).

Z těchto tří příkladů můžeme tudíž vyvodit následující závěry:

- 1) Tlumočnick musí být empatický.
- 2) Tlumočnick musí vnímat sociální a kulturní rozdíly mezi pacientem a lékařem.
- 3) Tlumočnick se nesmí zdráhat postavit se v nezbytných situacích do role pacienta.

5.6.3 Konferenční tlumočení

S ohledem na autorovu dlouholetou praxi na pozici tlumočnicka v mezinárodních organizacích není překvapením, že tomuto oddílu věnuje v knize dlouhou část. Uvádí, že

³¹ Cílená urážka označující matku pacientky za sexuální pracovníci.

mikrosvět konferenčního tlumočení je také velmi strukturovaný, ačkoliv ne tak striktně, jako v případě soudního tlumočení. Prostředí konferenčního tlumočení lze podle Viaggia v dnešní době rozdělit na dvě překrývající se roviny: technické a politické. Hlavní rozdíl mezi těmito prostředími pak spočívá především v participaci účastníků – na ryze technických konferencích je běžné, že se účastníci zapojují do diskuse a využívají své relevantní zkušenosti a znalosti. Na politických konferencích je situace spíše konfrontační – většina diskusí vzniká na základě názorových neshod, nikoli na objektivním hodnocení specifického problému. Konferenční tlumočnický se musí s mikrosvětem konferenčního tlumočení a se specifiky jednotlivých prostředí důkladně seznámit, aby dokázal správně volit rejstřík v případě konfliktních situací. V neposlední řadě dodává, že konferenční tlumočení je v dnešní době synonymické s tlumočením pro mezinárodní instituce a následně vysvětluje specifika této činnosti (Ibid: 220).

5.6.4 Simultánní tlumočení pro média

V tomto oddíle se autor věnuje specifickým tlumočení pro média, které chápe jako svébytnou tlumočnickou disciplínu, zcela odlišnou od konferenčního tlumočení nebo například od tlumočení soudního. Tlumočnický je stavěn do zcela jiné komunikační situace, která na něj klade také jiné požadavky. Tlumočnický se například musí vyrovnat se stresem, který se s takto specifickou tlumočnickou disciplínou pojí. V tomto místě si dovolíme odkázat na oddíl 4.3 této práce, neboť hlavní myšlenky zmíněné v této kapitole autorovy monografie jsou prakticky totožné s těmi, které jsme podrobně rozebrali ve výše zmíněném oddíle.

5.6.5 Australský model – vývoj správným směrem

Profesorka, právní překladatelka a soudní tlumočnice Holly Mikkelsonová ve své práci z roku 2000 uvádí, že v Austrálii existuje několika úrovněový akreditační systém, podle něhož se určuje míra kompetencí daného tlumočnický. Tyto úrovně jsou následující:

- 1) Paraprofesionální tlumočnický
- 2) Tlumočnický
- 3) Konferenční tlumočnický
- 4) Seniorní konferenční tlumočnický

Každá z těchto úrovní má specifické akreditační požadavky, kde například tlumočnický aspirující na úroveň 2 skládá zkoušku pouze z konsektivního tlumočení, zatímco aspiranti na vyšších úrovních jsou zkoušeni i ze simultánního tlumočení (Mikkelson 2000: 19).

Viaggio toto rozdělení považuje za revoluční, neboť podle něj profesionální tlumočníci, podobně jako lékaři a právníci mají odlišné specializace a kapacity a tento model je podle něj prvním krokem správným směrem v budoucím rozlišování jednotlivých úrovní tlumočnické profese (Viaggio 2005: 232).

6 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo přiblížit bádání argentinského tlumočnicka, pedagoga a historika tlumočení Sergia Viaggia českým badatelům. V práci jsme vycházeli z myšlenek obsažených ve značném množství článků, které za dobu své profesionální kariéry publikoval, a v jeho monografii specificky věnované mezijazykovému zprostředkování.

První část práce obsahuje stručnou biografii představující život Sergia Viaggia, společně se soupisem všech univerzit, na kterých během své kariéry působil. V dalších částech jsme se zaměřili převážně na praxi tlumočení v mezinárodních institucích, kde autor dlouhá léta působil nejen jako tlumočnick, ale také jako vedoucí tlumočnicků, na specifika tlumočení pro média a různé přístupy k didaktice tlumočení. Ke všem analyzovaným článkům jsme poskytli subjektivní komentář, který má za cíl shrnout obsah článku a přiblížit současnou situaci myšlenkám prezentovaným v daném článku. V další části jsme se věnovali Viaggiově monografii, ve které jsme představili jeho teoretický model mezijazykového zprostředkování inspirovaný modelem Mariana García Landy, a následně jsme si ukázali, jak lze tento model aplikovat v praxi.

Jméno Sergia Viaggia je často spojováno s tlumočením v mezinárodních organizacích a bojem za efektivní přípravu tlumočnicků na výkon tlumočnické profese. Viaggio často prezentuje své myšlenky velmi svébytným, někdy až kontroverzním způsobem, ale vždy se snaží veškerou svou teorii obohatit o konkrétní příklady z literatury, populární kultury i vlastní praxe, díky čemuž je jeho dílo nejen informativní a inspirativní, ale často také velmi zábavné a čtivé.

Sergio Viaggio v českém prostředí nepatří mezi často zmiňované translology, pravděpodobně kvůli nedostupnosti jeho díla, ať už kvůli tomu, že není právě snadné k němu získat přístup, či snad z důvodu jazykové bariéry. Valná většina zdrojů, z nichž jsme v práci čerpali, pochází z autorova osobního blogu, který kromě článků na téma překladu a tlumočení obsahuje i autorovy povídky, cestopisy a glosy. Blog byl však bohužel několik měsíců po Viaggiově smrti deaktivován.

Přestože jsme se v práci věnovali pouze vybraným článkům, doufáme, že tato diplomová práce, představující život a dílo Sergia Viaggia, přispěje v českém prostředí k rozšíření povědomí o specifických vlastnostech jednotlivých způsobů tlumočení, o alternativních možnostech analýzy a znázornění komunikačních modelů a podpoří další výzkum inspirovaný Viaggiovými nápady a myšlenkami. Viaggiovu publikační činnost

považujeme za velice inspirativní, ať už se jedná o dlouholeté zkušenosti z prostředí mezinárodních institucí či jeho pedagogické působení na desítkách univerzit po celém světě, které přineslo řadu technik, které jsou dle našeho názoru dobře využitelné i v dnešní didaktické praxi.

Věříme, že práce splní svůj účel a přispěje k rozšíření povědomí o díle tohoto osobitého argentinského překladatele, tlumočnicka, pedagoga a historika tlumočení a přiblíží jeho práci mnoha dalším badatelům na poli translatologie.

7 Resumen

El objetivo de esta tesis era acercar las investigaciones del intérprete, profesor e historiador de la interpretación argentino Sergio Viaggio a los investigadores checos. En esta tesis nos hemos basado en las ideas contenidas en los numerosos artículos que ha publicado a lo largo de su carrera profesional y en su monografía específicamente dedicada a la mediación interlingüe.

La primera parte de la tesis contiene una breve biografía que introduce la vida de Sergio Viaggio, junto con una lista de todas las universidades en las que trabajó durante su carrera. En las siguientes partes nos centramos principalmente en la práctica de la interpretación en instituciones internacionales, donde el autor trabajó durante muchos años no sólo como intérprete, sino también como jefe de intérpretes, en las particularidades de la interpretación para los medios de comunicación y en los diferentes enfoques de la didáctica de la interpretación. En todos los artículos analizados hemos incluido un comentario subjetivo que pretende resumir el contenido del artículo y acercar la situación actual a las ideas expuestas en el artículo. En la siguiente sección, nos ocupamos de la monografía de Viaggio en la que presentamos su modelo teórico de mediación interlingüe inspirado por el modelo de Mariano García Landa y, a continuación, mostramos cómo se puede aplicar este modelo en la práctica.

El nombre de Sergio Viaggio se asocia a menudo con la interpretación en las organizaciones internacionales y la lucha por la formación efectiva de los intérpretes para que estén bien preparados para la profesión. Viaggio suele presentar sus ideas de forma muy idiosincrásica, a veces incluso controvertida, pero siempre intenta enriquecer toda su teoría con ejemplos concretos de la literatura y la cultura popular, lo que hace que su obra no sólo sea informativa e inspiradora, sino también a menudo muy entretenida y legible.

Sergio Viaggio no es uno de los traductores mencionados con frecuencia en el ámbito checo, probablemente por la falta de disponibilidad de su obra, ya sea por la imposibilidad de obtenerla o por la barrera del idioma. La gran mayoría de las fuentes a las que hemos recurrido en esta tesis proceden del blog personal del autor, que desgraciadamente fue desactivado unos meses después de su muerte, y del contenido del blog, que consistía en relatos cortos, crónicas de viajes y glosas del autor, además de artículos sobre traducción e interpretación.

Aunque en esta tesis sólo nos hemos centrado en una selección de artículos, esperamos que esta disertación, que presenta la vida y la obra de Sergio Viaggio, contribuya a ampliar la conciencia en el entorno checo de las características específicas de los diferentes modos de

interpretación, de las formas alternativas de analizar y representar los modelos de comunicación, y fomenta nuevas investigaciones inspiradas en las ideas y el pensamiento de Viaggio. Consideramos que la actividad editorial de Viaggio es muy inspiradora, ya sea por su larga experiencia en instituciones internacionales o por su actividad docente en decenas de universidades de todo el mundo.

Esperamos que esta obra cumpla con su propósito y contribuya a ampliar el conocimiento de la obra de este distintivo traductor, intérprete, educador e historiador de la interpretación argentino.

8 Bibliografie

Primární literatura

VIAGGIO, Sergio. *Teoría general de la mediación interlingüe*. Alicante: Universidad de Alicante, 2005. ISBN 84-9717-068-7.

VIAGGIO, Sergio. *A general theory of interlingual mediation*. Berlin: Frank & Timme, 2006. ISBN 978-3-86596-063-4.

VIAGGIO, Sergio. Interpreting at international organizations. , Armin PAUL FRANK a Norbert GREINER. *Übersetzung Translation Traduction:: An International Encyclopedia of Translation Studies*. 3. Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2007, s. 2613-2622. ISBN 978-3110171457.

VIAGGIO, Sergio. Simultaneous Interpreting for Television and Other Media: Translation Doubly Constrained. YVES, Gambier a Gottlieb HENRIK. *(Multi) media translation: concepts, practices, and research*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001, s. 23-35. ISBN 90-272-1639-8.

VIAGGIO, Sergio. The Praise of Sight Translation (and squeezing the last drop thereof). *The Interpreters' Newsletter*. 1995, **16**(6), 33-42. ISSN 1591-4127.

VIAGGIO, Sergio. La calamitosa preparación de intérpretes de conferencia en España. *La Linterna del Traductor*. 2003, (5). ISSN 1579-5314.

VIAGGIO, Sergio. Remote interpreting rides again. *Communicate!*. aiic.net, 2011.

VIAGGIO, Sergio. Why staff interpreters should become members of AIIC. Nепублиkováno

VIAGGIO, Sergio. Životopis. Nепублиkováno

VIAGGIO, Sergio. Legal and judicial interpreting at international organisations. *IAPTl 2018 Conference*. 2018.

Sekundární literatura

BAIGORRI, Jesús. (2000) *La Interpretación de Conferencias: El nacimiento de una profesión. De París a Nuremberg*. Granada : Comares, 2000. ISBN 978-84-8444-055-0. 344s.

BAIGORRI, Jesús. (2004) *Interpreters at the United Nations: a history*. 1st ed. Salamanca : Ediciones Universidad de Salamanca, 2004, 181 p. Acta Salmanticensia, no. 88. ISBN 84-780-0643-5.

VIAGGIO, Sergio. Jesús Baigorri-Jalón. Interpreters at the United Nations: A History. *E-Journal Interpreting*. John Benjamins Publishing Company, 2005, (7), 141-146. ISSN 1384-6647. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.1075/intp.7.1.09via>

PÖCHHACKER, Franz. *Introducing interpreting studies*. 1. London: Routledge, 2004. ISBN 978-041-5268-868.

PÖCHHACKER, Franz. *The turns of Interpreting Studies*, IN: Hansen, Gyde, Andrew Chesterman and Heidrun Gerzymisch-Arbogast (eds.), *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research: A tribute to Daniel Gile*. 2009. ix, 302 pp. (pp. 25–46)

GARCÍA LANDA, Mariano. A theoretical framework for oral and written translation research. *The Interpreters' Newsletter*. 1998, **20**(8), 5-42. ISSN 1591-4127.

GARCÍA LANDA, Mariano. Presentación de la teoría de la traducción, que debe servir de base a la enseñanza de la interpretación. *Simposio Internacional Sobre Interpretación de Conferencias*. 1. Soria: Universidad de Valladolid, 2001, s. 47-65. ISBN 84-95099-49-7.

MASON, Ian. Introduction. *The Translator*. 1999, **5**(2), 147-160. ISSN 1757-0409.

MAYORAL, Roberto. Propuestas de reorientación en el estudio de la traducción. *Traducción y Comunicación*. 2001, **2**(3), 55-72. ISSN 1697-0624.

MAYORAL, Roberto, Dorothy KELLY a Natividad GALLARDO. Concept of Constrained Translation.: Non-Linguistic Perspectives of Translation. *Meta*. 1988, **33**(3), 356-367. ISSN 0026-0452. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.7202/003608ar>

VIAGGIO, Sergio. No preguntes qué digo sino que estoy haciendo con lo que digo. El intérprete como mediador entre personas y no como regurgitador de enunciados. *Simposio Internacional Sobre Interpretación de Conferencias*. 1. Soria: Universidad de Valladolid, 2001, s. 66-90. ISBN 84-95099-49-7.

VIAGGIO, Sergio. El modelo de García Landa-Viaggio aplicado a la interpretación de conferencias. *Simposio Internacional Sobre Interpretación de Conferencias*. 1. Soria: Universidad de Valladolid, 2001, s. 91-110. ISBN 84-95099-49-7.

WADENSJÖ, Cecilia. Telephone Interpreting & the Synchronization of Talk in Social Interaction. *The Translator*. 1999, **5**(2), 247-264. ISSN 1757-0409.

Elektronické zdroje

CEB-AIIC Agreement [online]. 2019 [cit. 2022-01-01]. Dostupné z:

<https://hr.un.org/sites/hr.un.org/files/handbook/CEB-AIIC%20agreement%201%20Jan%202019.pdf>

Report on the pattern of conferences of the United Nations and the possibilities for more rational and economic use of its conference resources [online]. Ženeva, 1974 [cit. 2022-01-01]. Dostupné z:

https://www.unjui.org/sites/www.unjui.org/files/jiu_document_files/products/en/reports-notes/JIU%20Products/JIU_REP_74_4_English%20excl%20tables.pdf

Grado en Traducción, Interpretación y Lenguas Aplicadas [online]. Vic: Universitat de Vic, [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: <https://www.uvic.cat/es/grado/traduccion-interpretacion-y-lenguas-aplicadas>

El Grado en Traducción e Interpretación comienza a impartirse en la USAL [online].

Salamanca: Universidad de Salamanca [cit. 2022-01-01]. Dostupné z:

<https://www.usal.es/grado-en-traduccion-e-interpretacion/presentacion>

Grado en Traducción e Interpretación - Inglés [online]. Alicante: Universidad de Alicante

[cit. 2022-01-01]. Dostupné z: <https://web.ua.es/es/grados/grado-en-traduccion-e-interpretacion-ingles/>

Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení (rozcestník) [online]. Praha: Univerzita

Karlova [cit. 2022-01-01]. Dostupné z: ff.cuni.cz/prijimaci-rizeni/studijni-obory/bakalarske-obory/mezikulturni-komunikace-preklad-tlumoceni/